

TALÁLKOZÁSOK A KULTÚRÁVAL

5.

OLVASÁSI SZOKÁSOK

**Készült a Nemzeti Kulturális Örökség
Minisztériuma által, az MTA Szociológiai
Kutatóintézetnél megrendelt kutatás keretében.**

A kötet szerkesztésében részt vettek:

Szerző: Gyenes Edina

Sorozatszerkesztő: Kuti Éva

Konzulensek:
Harsányi László és Vitányi Iván

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	5
1. BEVEZETŐ	12
2. AZ OLVASÁSRÓL ÁLTALÁBAN	15
2.1. Kultúra, műveltség, olvasás	15
2.2. Könyvolvasás, újságolvasás, olvasás az interneten	16
3. KÖNYVOLVASÁS A 14–70 ÉVES NÉPESSÉG KÖRÉBEN	29
3.1. Mennyien olvasunk könyvet?	29
3.2. Az olvasás intenzitása	37
3.2.1. Ha kéznél van az olvasnivaló: házikönyvtárak	37
3.2.2. A könyvtárak és könyvesboltok látogatottsága	40
3.3. Mit olvasunk?	50
3.3.1. A különböző típusú könyvek olvasottsága	50
3.3.2. Könyvolvasói típusok	55
4. ÚJSÁGOLVASÁS	65
4.1. A különféle lapok, magazinok olvasottsága	65
4.2. Újságolvasói típusok	67
4.3. Az újságolvasás és a könyvolvasás összefüggése	73
5. MI TÖRTÉNT 1996 ÓTA?	76
6. OLVASÁS AZ INTERNETEN	80
6.1. Internetes olvasói típusok	83

6.2. Az internetes olvasás összefüggései a könyvolvasási és újságolvasási szokásokkal.....	87
7. AZ OLVASÁS HELYE A SZABADIDŐ- ELTÖLTÉSBEN	90
7.1. A különböző szabadidős tevékenységek népszerűsége	90
7.2. TV-nézés és olvasás	93
7.3. Az olvasási szokások és a szabadidő- eltöltés összefüggései	97
8. ÖSSZEFOGLALÁS.....	104
MELLÉKLET	112

ELŐSZÓ

Könyvszakmai szemmel nézve az MTA Szociológiai Kutatóintézetének felmérése csupa jó hírt tartalmaz – legalábbis első pillantásra.

Végtére is kiadó és kereskedő is azt olvashatja ki belőle, hogy bár tagadhatatlanul folytatódik a televíziózás térnyerése (mellesleg megjegyezve, korántsem csak az olvasás rovására), azért még mindig mintegy a harmada (vagy – szigorúbban véve – talán csak negyede) a teljes lakosságnak rendszeres könyvolvasónak tekinthető (azaz potenciális könyvvásárlónak), mivel – különféle, roppant változatos okokból – hetente (vagy havonta) legalább egyszer könyvet vesz a kezébe.

Ez szinte meglepően kedvező arány. (Jó lenne összehasonlítani nyugat európai felmérésekkel!) Ebből úgy tűnhet, hogy tulajdonképpen minden a legnagyobb rendben van – ennél sokkal több rendszeres olvasó talán azelőtt se volt, még ha a mesterségesen leszorított árú könyvek korában kétségkívül nagyobb volt is az eladott könyvek példányszáma. A könyvolvasók aránya pedig vélhetőleg annak idején is sokkal magasabb volt az iskoláskorúak, mint a nyugdíjasok körében, valamint a magasabb iskolázottság és a jövedelem nagysága, akárcsak a műveltség becsülete, amúgy általában (szemben az anyagi javak iránti vonzódással), akkor is kedvezően hatott az olvasási hajlandóságra. Aminthogy azt is régóta tudjuk már, hogy a nők általában többet olvasnak, mint a férfiak. Mégis jó dolog a könyvkiadók és kereskedők gyakorlati tapasztalatait okadatolva, részletezve és csoportosítva, százalékosan egymáshoz arányítva látni. Kiadóknak, kereskedőknek munkaeszköz ez a kiadvány: vezérfonal a tervezéshez.

Mindenekelőtt azonban biztatás: ugyanis ebből olybá tetszik, hogy van jövője a magyar könyvkiadásnak, van és lesz is olvasója – azaz hivatása. Reménykedhetünk, hogy talán végre megállt a példányszámok mostanában már csak lassulva ereszkedő görbéje, a televízió sem harap ki már több időt a napokból, és nem nő tovább azok aránya, akiknek „nem jut ideje” az olvasásra (míg ugyanők tévézésre mindig szakítanak maguknak időt), és előbb-utóbb talán egyensúlyba kerül a közönség vásárlóereje és a könyvek előállításának költsége is.

Az olvasás persze nem azonos a könyvvásárlással (és még a könyvolvasással sem) – de azért alighanem eléggé szorosan összefügg vele. Ez ki is derül a felmérés adataiból: a 14–70 éves korú lakosság 56%-a legalább évente egyszer megfordul könyvesboltban (mely átlagosan 22 percre van a lakóhelyétől – vagyis nem épp közel), és 61%-a vásárolt is legalább egy könyvet az elmúlt egy éven belül. Könyvszakmai adatok szerint ők fejenként átlagosan 3.3 darab könyvet vásároltak meg 2003-ban. Ez körülbelül megfelel az uniós európai átlagnak – alacsonyabb a megfelelő dán vagy holland adatnál, de jobb, mint az angol, a lengyel vagy a portugál. Ezzel akár elégedettek is lehetnénk – legalábbis, ha soha hátra nem néznénk. Csakhogy ez a 3.3 darab könyv kevesebb, mint a 4.5 darab volt, 2002-ben, és egyharmad annyi, mint amennyit másfél évtizeddel ezelőtt vásárolt a magyar közönség. Kiadók és kereskedők ebből kénytelen-kelletlen a könyv vonzerejének a megcsappanására szoktak következtetni.

Ha azonban ez nem így van – márpedig a felmérés a hasonló 1996-os felmérés adataival egybevetve csak a könyvolvasás stagnálását, de nem a csökkenését jelzi – akkor a példányszámok csökkenéséből kikövetkeztethetőleg hiányzó olvasás-tömeget nyilván könyvtárakban, illetve az otthon fellelhető – s talán még az olcsóság korában

megvásárolt? – könyvek lapozgatásával teljesíti a magyar lakosság. Lehetséges volna, hogy ma többen olvasnak el egy-egy megvásárolt példányt, mint az olcsó könyvek korában? Esetleg annak idején olvasatlanul gyűltek a megvásárolt könyvek a lakások – és a könyvtárak – polcain, csak a statisztikát javítva, az olvasottságot viszont korántsem? Ezekre a kérdésekre nincsen válasz. A statisztika csak azt tudja, hogy a felnőtt korú lakosság 37%-a állítja magáról, hogy rendszeres könyvtárlátogató, és e tekintetben sem történt lényeges változás 1996 óta. Ezzel szemben a könyvtárosok meg arra panaszkodnak, hogy elszegényedett könyvtárlátogatóik egyre kevesebb olvasót vonz. Nagy kérdés tehát, hogy vajon jól emlékeztek-e a megkérdezettek? És csakugyan olyan sűrűn kölcsönöznek könyvet, mint állítják? Avagy inkább csak az olvasás talán még mindig meglévő presztízse mondatta velük, hogy ők könyvtárba járó emberek? Gyanúnkat némileg alátámasztani látszik, hogy a különféle könyvtárakba beiratkozott tagok és a könyvtári látogatók száma között nem kis eltérés mutatkozik: a válaszok szerint több a látogató, mint a tag. Meglehető, ez az ellentmondás csak látszólagos, és van rá valami elfogadható magyarázat.

Mindenesetre, legalább ilyen érdekes kérdés – könyvkiadóknak pedig kiváltképpen – hogy mit olvasnak az emberek Magyarországon? Erre vonatkozólag kivételesen gazdag adatokkal szolgál a felmérés.

Nos, úgy tetszik, hogy a könyvolvasók legnagyobb csoportját – a különféle fontos és egymástól természetesen megkülönböztetendő al-kategóriákat összeadva – a szakkönyvolvasók teszik ki, akik persze bizonyára mást is olvasnak. A szakkönyv nagyon széles kategória, az Európai Kiadói Szövetség (FEP) statisztikája ide érti a szigorúan vett szakkönyvek mellett az ismeretterjesztő kiadványokat, a felsőoktatási tankönyveket, lexikonokat, szótárakat, stb. is –

az összehasonlíthatóság kedvéért mi is ezt tettük. Ezek szerint számítva, a szakkönyvolvasók aránya Magyarországon kb. egyharmad a teljes népességben és a könyvolvasók között is. Ez az arány tükröződik a könyvforgalmi adatokban is. Az összforgalom 46,8%-a esett erre a kategóriára 2003-ban – ami szinte pontosan megegyezik a FEP 2004-es adataival. Egyben ez a legdinamikusabban növekvő kategória is: az Európai Unióban 10,2%-kal nőtt 2002-ben, nálunk 5%-kal. Ebből egyben az a következtetés is levonható, hogy folytatódik a már legalább két évtizede tartó belső átrendeződése a könyvpiacnak, a forgalom növekedése ugyanis az Unióban mindössze 1% volt, nálunk pedig 5,8%, ami ha az inflációt leszámítjuk, a valóságban szintén 1% körüli lehet.

Míthogy a növekedés csekély, a szakkönyvek piaca csak valami másnak a rovására szélesedhetett. Ha mégoly nagy szerepet tulajdonítunk is a közkönyvtáraknak és a családi könyvtáraknak, ennek a piaci eltolódásnak alighanem a könyvolvasási szokásokban is meg kellene mutatkoznia. A FEP idei gyorsjelentése szerint az Unióban tavaly 2,6%-kal (tovább) csökkent a bármi nemű szépirodalom forgalma. Ezzel szemben a magyar olvasók közül a megkérdezettek 30–40%-a említette válaszképp a szépirodalom valamely nemét az olvasmányai iránt érdeklődő kérdésre. Közelebbről szemlélve még ellentmondásosabb a kép – legalábbis könyvszakmai szemmel nézve. A felmérés szerint ugyanis a könyvolvasónak minősülők 38%-a olvas előszeretettel klasszikusokat, 25%-a említi a kortársi szépirodalmat, és nem kevesebb, mint 28%-a (!) szeret verseket olvasni – miközben a magyar könyvesboltokban a bármi néven nevezendő szépirodalom forgalmi aránya 17,2% volt 2003-ban, azaz 2%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban, a verseskötetek példányszáma pedig a valóságban ma már oly csekély, hogy támogatás nélkül talán egy sem jelenhetne

meg. A példányszámcsökkenés legnagyobb vesztese a szépirodalom. Csak a televízió konkurenciájában keresendő-e az ok?

A szépirodalom (valóban csak könyvesbolti?) visszatorzulásához képest emelkedő szakkönyvforgalom legfeljebb csak a könyvszakma számára lehet vigasz. Nemcsak azért, mert a harmadnyi vagy talán csak negyedrésnyi rendszeres könyvolvasóval szemben ott áll majdnem ugyanennyi magyar állampolgár, aki nem röstelli bevallani, hogy soha, vagy szinte soha nem vesz könyvet a kezébe, hanem azért sem, mert a szakkönyvolvasás merőben másféle foglalatosság, mint a szépirodalom olvasása. A szélesen értelmezett szakirodalom nagy része ugyanis valójában „könnyű” olvasmány, legalábbis nyelvileg és abban az értelemben, hogy átélést nem igen kíván. A szakirodalom olvasóinak többsége nyilván gyakorlatias információkat keres a könyvekben – egyéb intellektuális, érzelmi igényeit viszont alkalmasint a televízióból reá ömlő mozgó képek szemlélésével elégíti ki. A szépirodalom ezzel szemben már nem köti le, tulajdonképpen fárasztja, amit úgy fogalmaz meg a válaszaiban, hogy „nem jut rá ideje”. Ebbe alighanem egyre inkább belejátszanak már az olvasástanítás gyengéi is. Ha az olvasási szokások felmérésével párhuzamosan olyasféle szövegértési vizsgálatokat is elvégeztek volna a megkérdezettekkel, mint amelyeket az iskoláskorúakkal szokás, bizonyára érdekes oldalfény vetülne a kapott adatokra. Az olvasók „olvasásminősége” is folyvást romlik. Talán még nem késő megállítani a lecsúszást: a felmérés által feltárt ellentmondások ugyanis egyértelműen azt igazolják, hogy a könyv még nem veszítette el a presztízsét.

Mindenesetre, bármi álljon is az olvasási szokások statisztikájában, a magyar könyvpiaci adatok más képet festenek. A bővülés előtti Unióban a magyarra nagyon hasonlító könyvforgalmi adatok több tagállamot is arra

készítettek már, hogy olvasásnépszerűsítő kampányokat indítsanak, közalapítványt hozzanak létre az olvasás visszaszorulásának megállítására. Ez nem könyvszakmai kérdés. Meg kellene akadályozni, hogy bekövetkezzék az, ami fenyegetni látszik nemcsak a régi Uniót, de bennünket is: a társadalom kettészakadását a világgal lépést tartó, önművelésre képes olvasókra és a menthetetlenül leszakadó nem-olvasókra.

Bart István
a Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének
elnöke

1. BEVEZETŐ

Az MTA Szociológiai Kutatóintézete 2003-ban megbízást kapott a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától arra, hogy végezzen országos reprezentatív mintán¹ kérdőíves vizsgálatot „Magyarország kulturális állapota az EU-csatlakozás küszöbén” címmel. A kutatás elvégzésére az MTA Szociológiai és Politikatudományi Intézetének közös kutatócsoportját, a „Kultúrakutató műhelyt”, Vitányi Ivánt és Hidy Pétert kérték fel. (Az adatfelvételt a Szonda Ipsos végezte.) A felvétel megtörtént, az adatok feldolgozása tématerületenként folyik.

A sorozat jelen – szám szerint negyedik – kötete a 14–70 éves népesség olvasási szokásaival foglalkozik részletebben. Az olvasási szokásokat a következőkben több oldalról is vizsgáljuk: egyrészt „mennyiségi” megközelítést alkalmazunk, azaz ismertetjük, hogy – egyszerűen kifejezve – *mennyien és mennyit* olvasnak a magyar társadalomban, valamint hogy *milyen gyakorisággal, rendszerességgel* teszik ezt. (Az olvasás tágabban értelmezett fogalmába tartozóként kezeljük a könyvolvasás és az újságolvasás mellett az internetes olvasást is, erről a későbbiekben részletesen lesz szó.) Másodsorban megvizsgáljuk az olvasás „minőségét” is, vagyis górcső alá vesszük, hogy az emberek *mit*, milyen témájú könyveket, újságokat, internetes írásokat

¹A vizsgálat módszere:

Mintanagyság: 3400 fő

A minta összetétele, jellemzői: országos minta, nem, életkor, lakóhely és iskolai végzettség szerint a 14–70 éves magyar állampolgárságú lakosságot reprezentálja

A reprezentált lakosság száma: 7400 ezer fő

Az adatfelvétel módja: személyes kérdezés, standard kérdőívvel

Az adatfelvétel időszaka: 2003 október-november

olvasnak. E megközelítés segítségével a könyvolvasás, az újságolvasás és az interneten történő olvasás műfajitematikai jellegzetességeit mutatjuk be és többváltozós elemzési technikákkal megkíséreljük feltárni, hogy milyen olvasói típusok különíthetők el a magyar társadalomban.

Az olvasás, olvasottság számos korábbi empirikus kutatás tanúsága szerint erősen társadalmi helyzet-függő és az olvasási szokások meghatározottsága ugyanúgy nyomon követhető ha mennyiségi, mintha minőségi megközelítést alkalmazunk. A társadalmi egyenlőtlenségek a kulturális javakhoz – ezen belül a könyvekhez, újságokhoz – való hozzáférésben is megnyilvánulnak, nem beszélve az internetes tartalmak gyakorlati elérhetőségéről, amelyben hazánk lemaradása még mindig jelentős. A kulturális fogyasztás intenzitásának és minőségének eltéréseit jelen kutatás keretein belül is vizsgáltuk a különböző társadalmi-demográfiai csoportok (pl. életkori, végzettségi csoportok, különböző jövedelmi helyzetű csoportok stb.) olvasási gyakorlatának, szokásainak összevetésével.

A fentiek mellett fontosnak tartjuk az olvasásnak mint lehetséges szabadidő-eltöltési tevékenységnek a többi potenciális szabadidős elfoglaltság körében történő elhelyezését, különös tekintettel az olyan foglalatosságokra, amelyek „vetélytársai” lehetnek – és mint látni fogjuk vetélytársai is – az olvasásnak. A szabadidő-eltöltés társadalmi rétegenként eltérő, illetve tipikusnak mondható módjait, valamint az olvasás és az egyéb, kikapcsolódást szolgáló kulturális tevékenységek összefüggéseit szintén többváltozós elemzési módszerek segítségével igyekszünk feltárni.

Mindezekon túlmenően a jelenlegihez hasonló tematikájú, 1996-ban végzett kultúra-kutatás rendelkezésünkre álló adatai – bizonyos korlátozásokkal – lehetővé teszik a mostani és a nyolc évvel ezelőtti helyzet összehasonlítását.

Hangsúlyozni szeretnénk, hogy a vizsgálat nem terjed ki a 14 év alatti és a 70 év feletti népességre, így értelem-szerűen az elemzés során a legfiatalabbak és legidősebbek olvasási szokásairól nem tudunk képet adni. Különösen a 6–14 év közötti korosztállyal kapcsolatban fontos e hiányosság hangsúlyozása, hiszen a gyerekek ebben az életszakaszban ismerkednek az olvasással, s feltételezhetően az olvasáshoz, könyvekhez fűződő kapcsolatuk, annak szorossága, minősége ekkor formálódik a legjelentősebb mértékben, alapvetően meghatározva a későbbi attitűdöket és olvasási gyakorlatot. Érdemes lenne a későbbiekben, akár önálló vizsgálat keretei között nagyobb figyelmet szentelni ennek a kérdéskörnek. A 70 év feletti olvasási szokásai nagy valószínűséggel csekély mértékben különböznek a kutatásba bevont 60–70 év közöttiek szokásaitól, így kihagyásuk sokkal kevésbé torzítja az ismertetésre kerülő eredményeket.

2. AZ OLVASÁSRÓL ÁLTALÁBAN

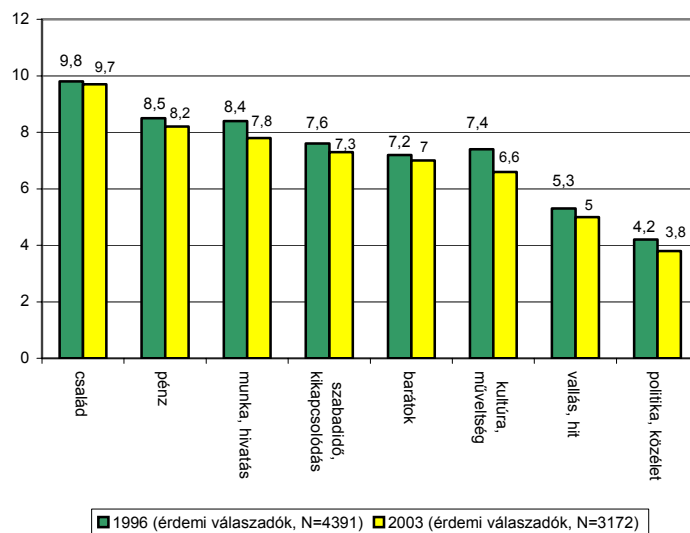
2.1. Kultúra, műveltség, olvasás

A „kultúrát” az emberek legnagyobb csoportja – 44%-a elsősorban a *műveltséggel, művelődéssel, sokoldalú tájékozottsággal* azonosítja, legalábbis ez derül ki a 2003-as kutatás eredményeiből. A második legnagyobb csoportot azok képviselik, akik számára a **kultúra könyveket, olvasást, olvasottságot (is) jelent: ők 18%-át teszik a teljes 14–70 éves népességnek.** A kultúra olvasással, olvasottsággal való azonosítása az átlagosnál jellemzőbb a felsőfokú végzettségűekre és azokra, akik életében heti-napi szinten jelen van a könyvolvasás.

A könyvekkel való kapcsolatnak és általában véve az olvasásnak, olvasottságnak a kultúra, műveltség szempontjából tehát sokak szemében központi szerepe van, ezeknek az értékeknek a fontosságát ugyanakkor a többség gondolkodásában megelőzik olyan más értékek, mint a pénz vagy a munka, hivatás. *(Lásd az 1. ábrát.)*

Az általunk vizsgált **nyolc érték fontossági rangsorában a kultúra, a műveltség mindössze a vallást, hitet és a politikát, közéletet előzi meg, s úgy tűnik, az emberek többsége a szabadidőnek, kikapcsolódásnak és a barátoknak is nagyobb jelentőséget tulajdonít.** Elmondható, hogy minél iskolázottabb valaki, annál fontosabb szerepet játszik életében a kultúra, a műveltség (a fontossági mutató diplomások körében mért átlagértéke 7,91), de az érettségivel rendelkezők, a fiatalabb korosztályok tagjai (40 év alattiak), valamint a városlakók (Budapesten és vidéki városokban élők) is az átlagosnál nagyobb fontosságúnak tartják ezt az értéket. (Melléklet M 1.–M 3. táblák)

1. ábra
A vizsgált nyolc érték fontossági sorrendje
a 15–70 évesek válaszai alapján
 (a fontossági mutatók átlagértékei 1–10-ig terjedő skálán,
 ahol 10=nagyon fontos, 1=egyáltalán nem fontos)

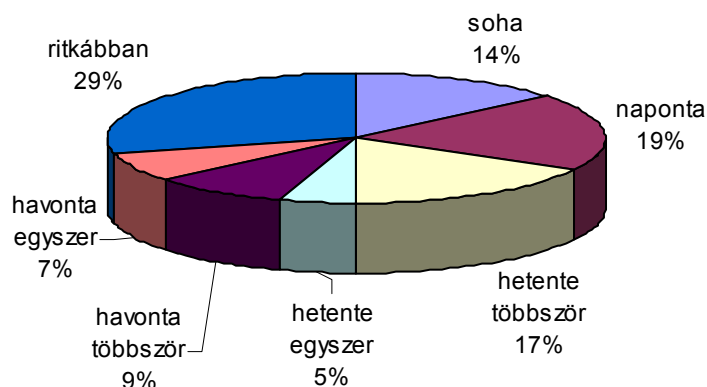

2.2. Könyvolvasás, újságolvasás, olvasás az interneten

A 14–70 éves népesség összesen 86%-a saját állítása szerint több-kevesebb gyakorisággal olvas valamilyen könyvet, ezen belül 36%-ot képviselnek azok, akiknek életében a könyvolvasás napi rendszerességgel vagy hetente többször jelen van. (Ez utóbbi arány reálisnak tűnik, hiszen az összes megkérdezett 32%-a nyilatkozott úgy, hogy van olyan könyv, amelyet mostanában kezdett el olvasni, de még nem jutott a végére.) Azok köréből ugyanakkor, akik nem

olvasnak legalább havi rendszerességgel voltak, akik egyáltalán nem olvastak könyvet a kérdezést megelőző 12 hónapban: ők a 14–70 éves népességből 13%-ot képviselnek és **szigorúan véve** nem sorolhatjuk őket az „könyvolvasók” táborához (amely ilyen megközelítésben 73%-osra apad).

2. ábra
A könyvolvasás gyakorisága a 14–70 éves népesség körében, $N=3400$

A vizsgált népesség 86%-a szokott újságot olvasni, legtöbben helyi, illetve országos napilapokat (79% legalább évente néhányszor, 61% hetente többször is). Magyarországon az emberek napi átlagban körülbelül fél órát töltenek újságolvasással, ami kevesebb mint egyharmada a TV előtt töltött napi több mint két és fél órának és az országos átlagban mért napi szintén több mint két és fél órának, amit rádiózással töltenek². A 14–70 éves lakosság

²A TV-nézés időtartamára vonatkozóan eltérő eredményeket kapunk, ha nem az emberek emlékezetére hagyatkozunk, hanem a megbízhatóbb

68%-a hetente többször kézbe vesz valamilyen (egy vagy többféle típusú) újságot, magazint.

1. táblázat

A TV-nézéssel, rádióhallgatással és újságolvasással töltött idő a 14–70 éves népesség körében		
	érdemi választ adók	óra (napi átlagban)
Rádióhallgatás	N=3348	2,7
Újságolvasás	N=3352	0,5
TV-nézés	N=3323	2,7

Az olvasási szokások átfogó vizsgálatakor a könyv- és az újságolvasás mellett mindenképpen hangsúlyt kell fektetnünk az interneten történő olvasás elemzésére is, hiszen ennek az újkori médiumnak a segítségével hasonlóképpen sokféle típusú és tematikájú olvasmány jut el az emberekhez (sőt, az interneten a klasszikus megjelenésű tartalmak mellett

műszeres mérés adatait vesszük figyelembe. Az AGB Hungary által hivatalosan közzétett adatok szerint az emberek nem két és fél órát, hanem 4 óránál is több időt (4 óra 21 perc) töltenek tévénézésrel. A rádióhallgatásra vonatkozó adatok sem pontosak, hiszen ezek is a megkérdezettek emlékezetén, érzésén alapulnak, s mivel arra kértük az embereket, hogy általánosságban határozzák meg, mennyi időt töltenek rádióhallgatással, válaszaik inkább a szokásokat semmint a pontos valóságot tükrözik. (Azok a vizsgálatok, amelyek során az interjúalanyok napi szinten naplót vezetnek rádióhallgatási, illetve TV-nézési gyakorlatukról, szintén más eredményekhez vezethetnek, ám az eredmények megbízhatósága ebben az esetben is megkérdőjelezhető, hiszen rendkívül nehéz ellenőrizni, hogy a napló-adatok mennyire felelnek meg a valóságnak.) A rádióhallgatás esetében további módszertani problémát vet fel az, hogy sokan úgy nyilatkoztak, hogy „egész nap megy” náluk a rádió, ami nyilvánvalóan nem jelenthet minden esetben aktív odafigyelést, információ-befogadást. Ezeknél a válaszadóknál a rádióhallgatás napi átlagát 8 órában maximáltuk.

merően új műfaji meghatározottságú és szerkesztésű szöveganyagok is böngészhetők). Az olvasás tágabban értelmezett fogalmához tehát megközelítésünkben szorosan hozzátartozik az internetes böngészés közben való olvasás, olvasgatás is, annak ellenére, hogy a hozzáférés – különösen Magyarországon – még messze nem olyan széleskörű az internet, mint a könyvek vagy az újságok esetében (a 14–70 éves népesség 26%-a szokott internetezni).

Az internet felhasználása természetesen rendkívül sokrétű lehet és a különböző felhasználási módok közül korántsem tekinthető minden olvasásnak. Vizsgálódásunk során az internet-használattal kapcsolatos következő tevékenységeket tekintettük internetes olvasásnak:

- hírolvasás
- információkeresés tanuláshoz
- adatok, szakirodalom keresése munkához
- hobbival kapcsolatos nézelődés
- kultúrával, művészetekkel kapcsolatos oldalak felkérésése
- utazással kapcsolatos információkeresés
- filmekről történő informálódás
- sportról történő informálódás
- autóról történő informálódás
- egészségügyi témákkal kapcsolatosan történő informálódás
- sztárokról történő informálódás

(Az internetes vásárlást, játékot, chat-et, e-mailezést, zenei anyagok – és más file-ok – letöltését, valamint egyéb interaktív tevékenységeket értelemszerűen nem tekintettük olvasásnak.)

2. táblázat **Szokott-e az interneten...?** (%-os arányok)

	szokott...	
	a 14–70 éves népesség körében, N=3400	az internetezők körében, N=900
híreket olvasni	18	68
tanuláshoz információkat keresni	18	67
munkához szakirodalmat keresni	16	60
hobbival kapcsolatosan nézelődni	13	49
kultúrával, művészetekkel kapcsolatos oldalakat keresni	13	47
utazással kapcsolatban információt keresni	13	50
filmekről informálódni	11	43
sportról informálódni	10	38
autókról informálódni	10	37
egészségügyi témákkal kapcsolatosan informálódni	10	36
szárokról informálódni	9	35

A 14–70 éves népesség 18%-a több-kevesebb gyakorisággal szokott az interneten híreket olvasni, ugyancsak 18% pedig tanulással kapcsolatos információkat keresni. Az emberek 16% használja munkájával összefüggő tájékozódásra a világhálót, 13%-uk hobbijával kapcsolatban (is) szokott nézelődni az interneten. Azok aránya, akik kulturális, illetve művészeti oldalakat látogatnak szintén 13% és ugyanennyien említették, hogy utazáshoz kapcsolódóan (is)

szoktak szörfözni. Filmekről, sportról, autókról, egészségügyi témákról és sztárokról ennél kevesebben informálódnak az interneten keresztül. **A fenti felhasználási módokat egybevetve a 14–70 évesek 25%-a használja olvasásra az internetet³. Azok, akik legalább havi rendszerességgel teszik ezt, 23%-ot képviselnek.** A kizárólag nem olvasásnak tekinthető felhasználási területeket igénybe vevők (pl. e-vásárlás, chat, játék, zene-letöltés stb.) az internetezők 3%-át teszik ki. *(Lásd a 3. ábrát.)*

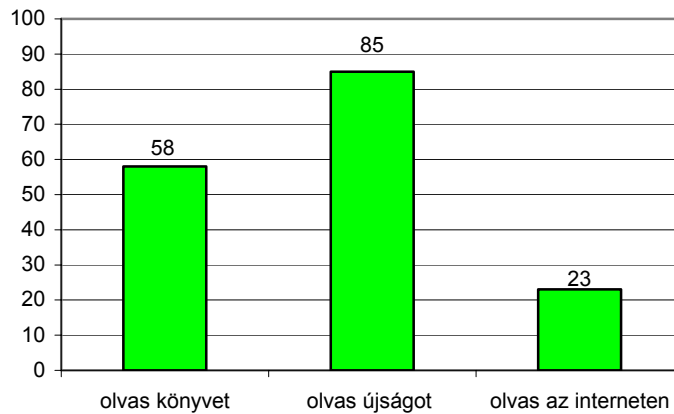
Ha megvizsgáljuk, hogy a különböző jellemzők mentén elkülöníthető lakossági csoportokban hogy alakul a könyvet, illetve újságot *legalább havonta* olvasók, valamint az interneten (ugyancsak legalább havonta) olvasók aránya, azt láthatjuk, hogy **a 30–39 éves korosztály tagjai, a felsőfokú végzettségűek, a magasabb jövedelműek** (havi 150 ezer Ft felett keresők) és a nagyvárosokban élők (Budapest, megyeszékhelyek) azok, akik **mindhárom olvasói szegmensben felülreprezentáltak.**

3. ábra

Könyvolvasás, újságolvasás és az olvasás az interneten a 14–70 éves népesség körében

*Legalább havonta egyszer... N=3400
(%-os arányok)*

³Azokat figyelembe véve, akik a felsoroltak közül legalább az egyik felhasználási módot említették.

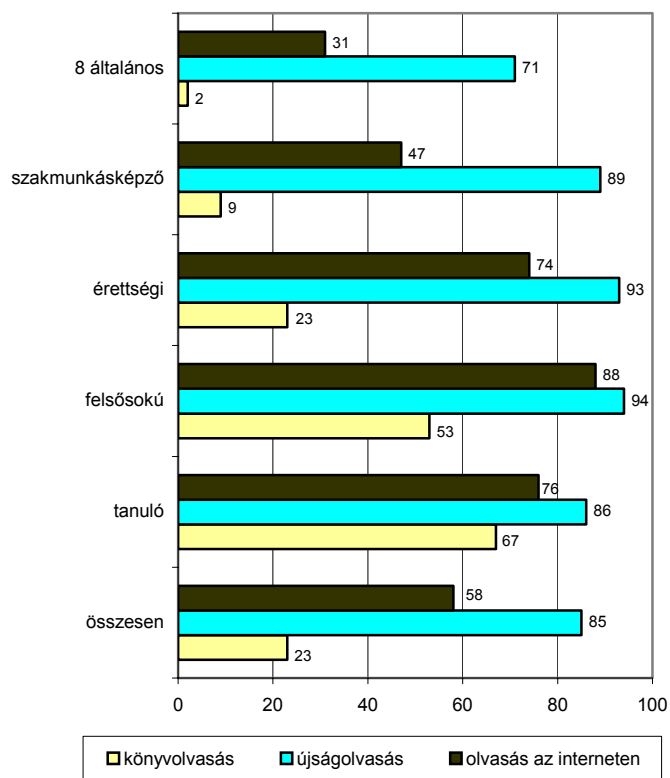

Az olvasási gyakorlatot legerőteljesebben **meghatározó tényezőnek az iskolázottság** bizonyul. Míg a legfeljebb 8 általános iskolai osztályt végzettek csoportjában mindössze 31% azok aránya, akik legalább havonta olvasnak könyvet, addig a diplomásoknál 88%, ami közel háromszoros különbséget jelent. Az újságolvasás tekintetében kevésbé markánsak az eltérések az egyes végzettségi csoportok között, de az alacsonyabb végzettséggel bírók lemaradása az érettségizettekhez, felsőfokú végzettségűekhez képest itt is érzékelhető. A könyvolvasást vizsgálva az adatok tanúsága szerint a szakmunkások és az érettségizettek között húzódik erőteljesebb határvonal (a szakmunkások 47%-a vesz legalább havi szinten kézbe könyvet, az érettségizetteknek már 74%-a), az újságolvasást illetően viszont a legfeljebb 8 általánost végzettek és az érettségivel rendelkezők között találunk nagyobb eltérést (előbbieket 71%-a, utóbbiak 89%-a olvas legalább havonta újságot).

Az internetes olvasás az alacsonyabb iskolázottságúak elenyésző százalékánál jellemző, miközben a diplomások több mint fele (53%) mondhatja el magáról, hogy havi

szinten használja olvasásra ezt a médiumot. A jelenleg középiskolába, illetve felsőoktatási intézményben tanulók helyzete speciális: ők mindhárom vizsgált szempontból nagyobb százalékban sorolhatók a rendszeresen olvasók táborához. A tanulók köréből könyvet 76%, újságot 86% olvas legalább havonta, az internetet pedig hasonló célokra kétharmaduk használja. Mint látható, a tanulók a diplomásokhoz mérten kisebb arányban képviseltetik magukat a könyvet olvasók között, az internetet ugyanakkor jóval nagyobb arányban használják olvasásra (is), mint a felsőfokú végzettséggel bírók. Ezek az eredmények mindenképpen elgondolkodtatóak, hiszen a jövő nemzedéke számára úgy tűnik, hogy az internet szélesebb körben közvetít különböző tartalmakat, mint az idősebb generációk számára, s ennek a médiumnak a jelentősége – akár a tanulásban, akár általában véve a tájékozódásban betöltött szerepét tekintve – a fiatalabb korosztályok szempontjából egyre növekvőben van.

4. ábra
A legalább havonta olvasók aránya a különböző végzettségi csoportokban, %

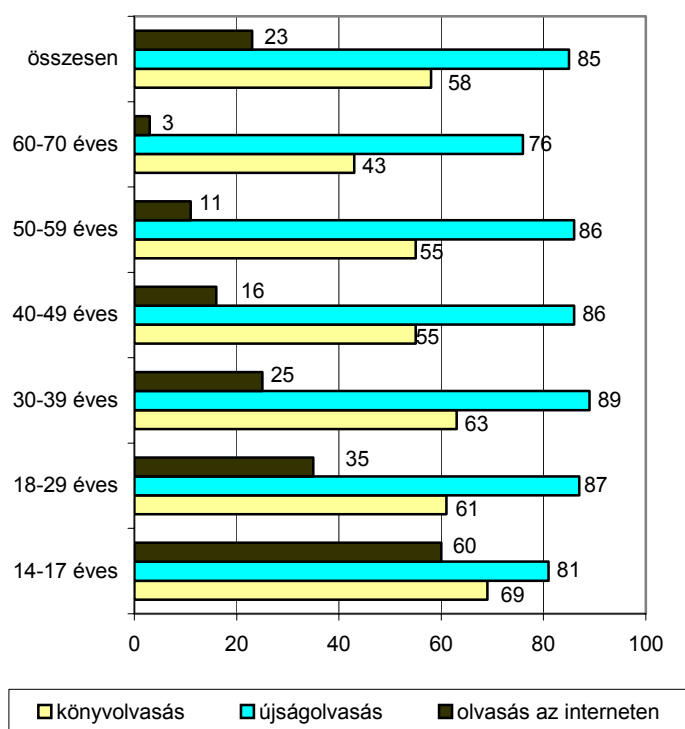
Az *életkor* az iskolai végzettséghez hasonlóan erőteljesen befolyásolja az olvasási gyakorlatot. Elmondható, hogy **az életkor előrehaladtával fokozatosan csökken a könyvet legalább havi szinten kézbe vevők aránya**, s ugyanez a helyzet az interneten történő olvasás esetében is: itt azonban sokkal jellegzetesebb választóvonalak húzódnak a fiatalok és

idősebbek között. Az **interneten legnagyobb százalékban a legfiatalabb korosztály tagjai** (14–17 évesek) **olvasnak**, s a körükben mért 60%-os olvasói arány még a 18–29 éves korosztály internetes olvasói táborának arányát (35%) is jóval meghaladja. Az internetes olvasás esetében tehát a 18 évesnél fiatalabbak és az annál idősebbek között húzódik a legnagyobb szakadék, az életkor további emelkedésével pedig egyre csökken az információk internet közvetítésével történő befogadásának esélye. Az újságolvasás tekintetében hasonlóan markáns eltéréseket nem figyelhetünk meg, az átlaghoz képest csak a 30–39 év közöttiek körében magasabb az átlagosnál azok aránya, akik legalább havi rendszerességgel olvasnak valamilyen újságot (89%). *Lásd az 5. ábrát.*

A nők körében magasabb a könyvet legalább havi szinten olvasók aránya (63%), mint a férfiak körben (52%), az interneten ugyanakkor a férfiak olvasnak többen legalább ilyen rendszerességgel (26%-uk, miközben a nők 20%-a). Az újságolvasást illetően – ha a legalább havonta olvasókra koncentrálnunk – nem látható említésre méltó eltérés a két nem szokásai között. A kutatási eredmények szerint **minél magasabb jövedelemmel rendelkezik valaki, annál nagyobb eséllyel számít többé-kevésbé rendszeres olvasónak, akár a könyvolvasást, akár az újságolvasást, akár az internetes olvasást tekintjük.** Azok, akiknek háztartása 150 ezer, illetve 200 ezer Ft feletti havi jövedelemből gazdálkodik, valamint azok, akik úgy nyilatkoztak, hogy kényelmesen megélnék jelenlegi jövedelmükből magasabb százalékban képviseltetik magukat a rendszeresen – legalább havonta – olvasók táborában. (M 4. táblázat)

5. ábra

**A legalább havonta olvasók aránya
a különböző életkori csoportokban, %**

Könyvet legalább havonta egyszer a budapestiek 77%-a, újságot, 86%-a szokott olvasni. **A települési lejtőn lefelé haladva a könyvolvasók aránya csökkenő tendenciát mutat** (a községekben 44% vesz kézbe könyvet havi szinten). Hasonlóképpen alakul **az internetes olvasók aránya: míg a fővárosiak köréből 37%, a megyei jogú városokban élők köréből pedig 29%, addig az egyéb vidéki városokban lakók 22, a községekben élőknek pedig már**

csak 14%-a szokta használni az internetet olvasásra. A könyvolvasók és az interneten olvasók aránya a kisebb lélekszámú településektől a nagyobb települések felé haladva növekszik. Az újságolvasást vizsgálva kevésbé tendenciózus összefüggésekre bukkanunk: az újságolvasók a vidéki városokban élők (megyeszékhelyek és egyéb városok), valamint a 10–100 ezer közötti lélekszámú városok lakosai köréből jellemzőbben kerülnek ki, mint a fővárosiak vagy a községekben lakók köréből.

Regionális szinten az olvasás tekintetében főként az **Észak–Alföld lakossága van lemaradásban:** körükben a könyvolvasók, az újságolvasók és az interneten keresztül olvasók aránya egyaránt jóval kisebb az átlagnál (47, 81, illetve 16%). A dél–alföldiek, az észak–magyarországiak és a dél–dunántúliak ugyancsak kisebb százalékban olvasnak összességében, mint a közép–magyarországi és a dunántúli régiók lakói. A könyvet legalább havi rendszerességgel olvasók aránya Közép–Magyarországon (71%), az ilyen gyakorisággal újságot olvasók aránya pedig Közép- és Nyugat–Dunántúlon (92%) a legmagasabb. Az internetes olvasásban értelemszerűen a fővárost is magába foglaló Közép–Magyarország jár az élen – 32% legalább havi szinten felkeresi olvasás céljából az internetet – de a Közép–Dunántúlon élők körében is az átlagnál többen élnek ezzel a lehetőséggel (27%). (M 5. táblázat)

A legnagyobb arányban a 14–17 évesek, a felsőfokú végzettségűek és a magas jövedelműek között találunk olyanokat, akik könyvet, újságot és internetes oldalakat egyaránt olvasnak havi rendszerességgel. Minél idősebb valaki és minél alacsonyabb végzettséggel rendelkezik, annál kisebb az esélye, hogy ebbe az aktív olvasói rétegbe tartozik. Míg a 14–17 évesek körében 39% sorolható ide, addig a 60–70 közöttiek közül mindössze 3%. Hasonló a helyzet az iskolázottság esetében: a diplomások 46%-a

számít rendszeres olvasónak, ehhez képest az érettségizetteknek 19%-a, a szakmunkásoknak 5%-a, a legfeljebb 8 általánost végzetteknek pedig 1%-a mondhatja el magáról, hogy könyvet, újságot és internetes oldalakat legalább havi szinten olvas. (M 6. táblázat)

3. KÖNYVOLVASÁS A 14–70 ÉVES NÉPESSÉG KÖRÉBEN

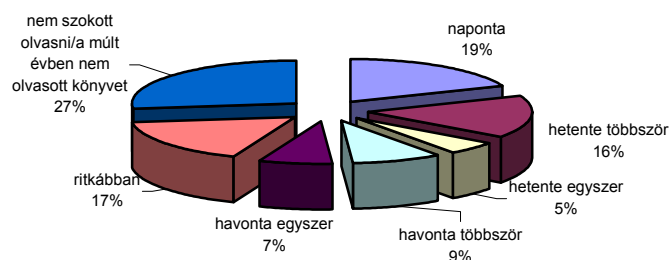
3.1. Mennyien olvasunk könyvet?

Mint korábban láthattuk, a lakosság 86%-a nyilatkozott úgy, hogy kisebb-nagyobb gyakorisággal olvas könyvet, ám szűkebb értelemben véve **összesen 73%-ot tekinthetünk olvasónak**, hiszen kutatásunkból arra is fény derült, hogy az emberek 27%-a saját elmondása alapján vagy egyáltalán nem szokott olvasni vagy egyszer sem vett könyvet a kezébe az elmúlt egy esztendőben. Olvasónak tekintünk tehát mindenkit, aki bármilyen típusú könyvet olvasott az elmúlt 12 hónap során, legyen az hobbikönyv, ismeretterjesztő- vagy szakirodalom, könnyű vagy komoly szépirodalom. (Az olvasott könyvek típusa szerinti különbségeket a későbbiekben részletesebben elemezzük majd.)

A lakosság 19%-a olvas könyvet naponta, további 16% hetente többször, 5% heti egy alkalommal olvas, 33% ennél ritkábban. Figyelemre méltó, hogy a könyvet nem olvasók (27%, N=906) 52%-a újságot sem olvas, elsőprő többségük pedig (95%) az internetet sem használja olvasásra.

6. ábra

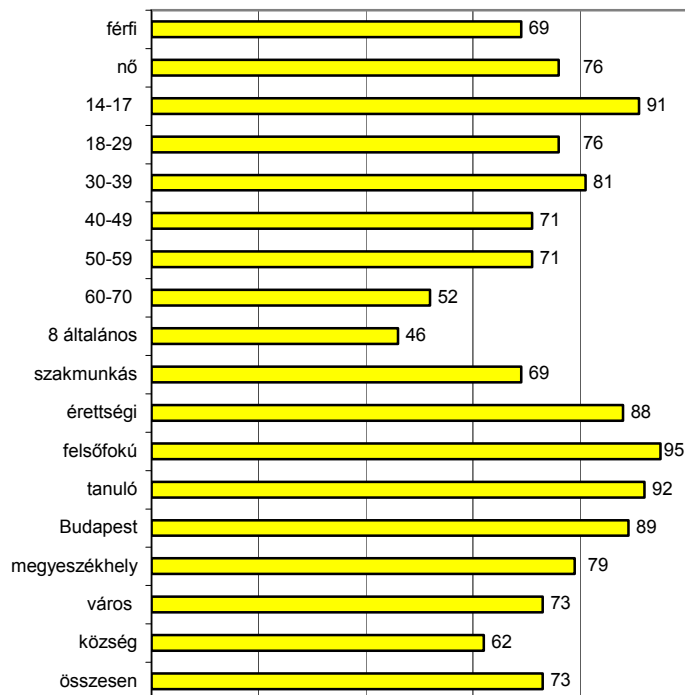
A könyvolvasás gyakorisága a 14–70 éves népesség körében, N=3400

Elsősorban a felsőfokú végzettségűek és a 14–17 éves fiatalok olvasási kedve kimagasló – 95, illetve 91%-uk olvas

könyveket –, de a fővárosiak és az érettségizettek is átlag felett képviseltetik magukat a könyvolvasók csoportjában. A fiatalok – különösen a 18 év alattiak – valószínűsíthetően nagyrészt tanulmányaik révén kerülnek kapcsolatba a könyvekkel, s ahogy kikerülnek az iskolapadból, sokan közülük már nem olvasnak olyan gyakran, mint korábban.

7. ábra. A könyvet olvasók* aránya az egyes lakossági csoportokban
(14–70 éves népesség, N=3400), %

*Szokott olvasni és az elmúlt egy évben olvasott is könyvet

A legfeljebb 8 általános iskolai osztályt végzetteknek 53%-a azok táborába sorolható, akik nem szoktak könyvet olvasni,

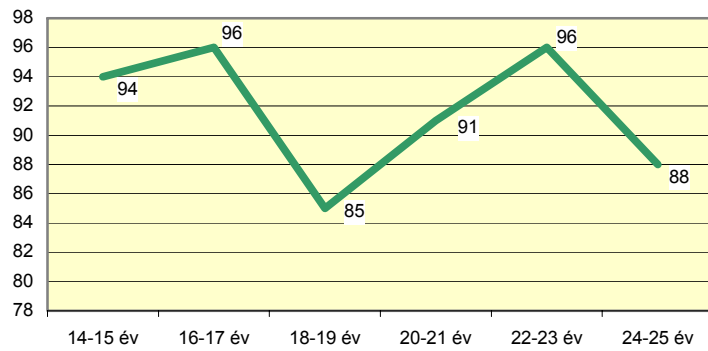
illetve akik az elmúlt egy évben sem vettek kezükbe könyvet. A 60–70 év közöttiek olvasási kedve jóval alatta marad a többi korosztálynak: 47%-uk a könyvet nem olvasók⁴ közé tartozik. A községekben élők és az alacsony jövedelműek szintén jellemzőbben képviseltetik magukat a könyvet egyáltalán nem olvasók körében. Az olvasás hiánya – ami a könyveket illeti – regionális szinten az Észak-Alföldön élők körében a legszembetűnőbb: itt a 14–70 éves lakosság 38%-a vagy sohasem olvas vagy legalábbis az elmúlt egy év során nem olvasott könyvet. (M 7. táblázat.)

Amennyiben kizárólag a 25 év alatti tanulókat tekintjük (N=406), az tűnhet szembe, hogy a középiskolából és a felsőfokú oktatási intézményekből már kikerültek (18–19 évesek és 24–25 évesek) körében alacsonyabb a könyv-olvasók aránya, mint azok körében, akik még jelenleg is iskolába járnak. (*Lásd a 8. ábrát.*)

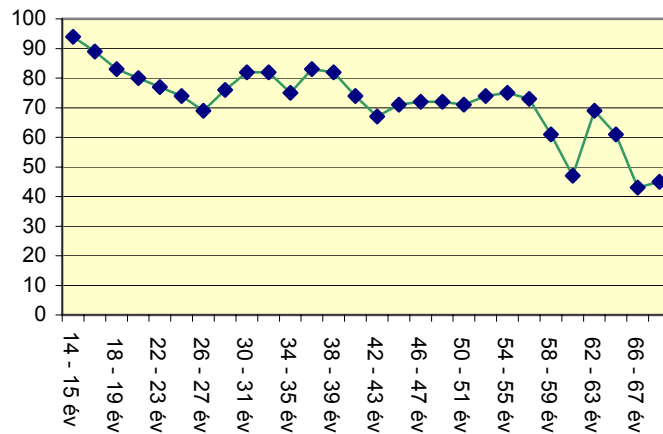
Az olvasási kedv azonban nemcsak az iskolapadból kikerülve, hanem a teljes 14–70 éves népességet vizsgálva is csökkenő tendenciát mutat az életkor előrehaladtával, s ez a trend különösen a már említett 14 és a 27 év közötti korosztály tagjai, valamint az 55 év felettek körét tekintve feltűnő.

⁴A továbbiakban azokat tekintjük olvasóknak (könyv), akik szoktak könyvet olvasni és az elmúlt 12 hónap során olvastak is valamilyen könyvet (81%, N=2750).

8. ábra
A könyvolvasók százalékos arányának alakulása
a 14–24 év közötti tanulók körében, $N=406$

9. ábra
A könyvolvasók százalékos arányának alakulása
az életkor függvényében

A 14–70 éves lakosság 14%-a könyvet egyáltalán nem olvas, újságot viszont igen. Leginkább az alacsony iskolázottságúak és az idősek között találunk olyanokat, akiknek olvasási szokásai így alakulnak (27%, 25%). A szakmunkásképzőt végzettek körében 17% „éri be” újságokkal, de az érettségizettek 7%-áról is elmondható, hogy könyvek nem, újságok viszont szerepelnek olvasmányaik között.

3. táblázat
A könyvet nem, újságot viszont olvasók aránya
az egyes lakossági csoportokban
(14–70 éves népesség, N=3400)

	%
Nem	
férfi	16
nő	12
Életkor	
14–17	5
18–29	12
30–39	10
40–49	15
50–59	15
60–70	25
Iskolai végzettség	
8 általános	27
szakmunkás	17
érettségi	7
felsőfokú	2
tanuló	4
Lakóhely típusa	
Budapest	4
Megyeszékhely	10
Város	13
Község	21
A háztartás havi jövedelme	
60 ezer alatt	22
60–89 ezer Ft	21
90–149 ezer Ft	13
150–200 ezer Ft	6
200 ezer felett	4

nincs adat	10
------------	----

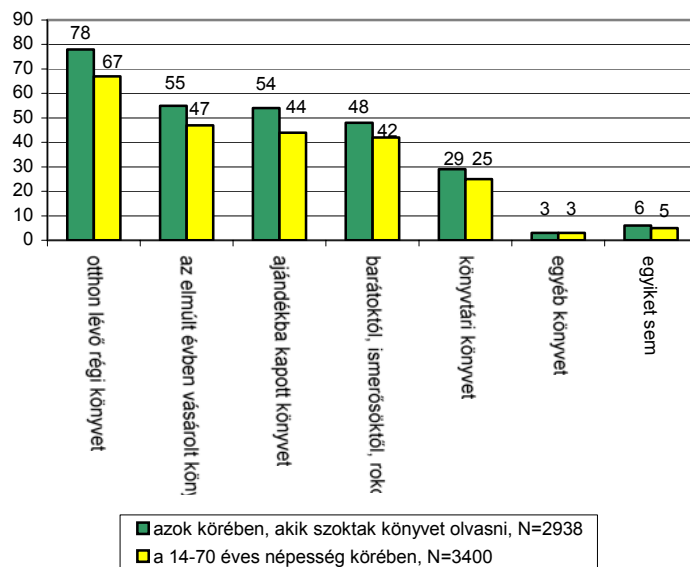
A 3. táblázat folytatása

Szubjektív jövedelmi helyzet	
kényelmesen megélünk a jelenlegi jövedelmünkből	7
kijövünk a jelenlegi jövedelmünkből	10
nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkből	18
nagyon nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkből	21
nincs adat	3
A lakóhely településnagysága	
2000 alatti község	23
2–20 ezer közötti község	20
10 ezer alatti város	20
10–100 ezer közötti város	10
megyeszékhely	10
Budapest	4
A lakóhely régiója	
Közép–Magyarország	6
Közép–Dunántúl	13
Nyugat–Dunántúl	18
Dél–Dunántúl	16
Észak–Magyarország	15
Észak–Alföld	20
Dél–Alföld	20
A 14–70 éves népesség körében összesen	14

Az emberek leginkább otthon lévő régebbi könyveiket olvassák (67%, az olvasók 78%-a), ezen kívül körülbelül azonos arányban nyúlnak „frissebb”, az elmúlt év során vásárolt saját, illetve másoktól ajándékba kapott könyveikhez (az olvasók 55, illetve 51%-a). A barátoktól, ismerősöktől kölcsönbe kapott könyvek olvasása ugyancsak körülbelül az olvasók felénél jellemző, könyvtári könyvek

forгатása ugyanakkor már csak az olvasók 29%-ánál. Az emberek tehát szívesebben olvassák saját könyveiket és csupán egy szűkebb réteg számára alternatíva a kölcsönzés, azaz a könyvtár használata. Azok körében, akik a megkérdezés idején is éppen olvastak valamilyen könyvet, az átlagosnál jóval magasabb (45%) volt a könyvtári könyvet (a múlt évben) olvasók aránya.

10. ábra
Olvastott-e az elmúlt egy évben...

3.2. Az olvasás intenzitása

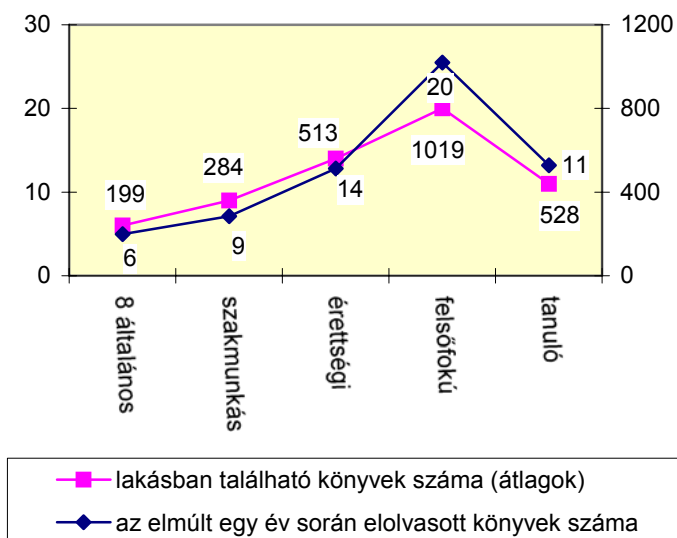
A fentiek fényében a lehetőségek, adottságok, illetve azon szokások mentén fogunk vizsgálni, amelyek legerősebben köthetők a könyvolvasási gyakorlathoz. Kutatásunk során törekedtünk a *könyvtár-látogatási és könyvvásárlási* szokások feltérképezésére, ezen túlmenően pedig a lakosságnál *otthon fellelhető könyvek mennyiségéről* is gyűjtöttünk információkat. A lehetőségek, adottságok szintjén a szülői háttér, neveltetés, valamint az egyéni értékrend jellegzetességeinek feltárása nem képezte kutatásunk tárgyát, így elsősorban a továbbra is a főbb demográfiai jellemzők (nem, életkor), az *anyagi helyzet* és általában véve a *társadalmi státusz* (lakóhely, gazdasági aktivitás) befolyásoló hatását van lehetőségünk részletesebben elemezni.

3.2.1. Ha kéznél van az olvasnivaló: házikönyvtárak

A kutatási eredmények tanúsága szerint az egyáltalán olvasó emberek átlagosan 4–500 könyvvel rendelkeznek otthonukban, de a leggyakrabban a 200-as könyvtár fordul elő. Az olvasási kedv erős összefüggést mutat az otthon fellelhető könyvek számával: akiknél több könyv van kéznél a lakásban, azok gyakrabban és többet olvasnak (és valószínűleg az összefüggés fordítva is igaz, hiszen a többet és gyakrabban olvasók sokkal inkább hajlandóak meg is vásárolni könyveiket, mint azok, akik keveset vagy ritkán olvasnak). Érdemes tehát bátorítani, akár támogatásokkal elősegíteni a lakossági könyvvásárlást, hiszen – mint a fentiekből is láthatóvá vált – az emberek jobban szeretik azokat a könyveket olvasni, amelyek „kéznél vannak”, akár a lakásban található régi könyvekről, akár saját részre vásárolt könyvekről van szó. A 14–70 év közöttiek

egyébként átlagosan 11–14 könyvet⁵ olvastak el az elmúlt egy évben, legtöbbet a diplomások (átlagosan 20 könyvet), legkevesebbet a 8 általánost végzettek (átlagosan 6 könyvet). A felsőfokú végzettséggel rendelkezők mellett még a budapestiek és a magas (havi 200 ezer Ft feletti) jövedelműek olvasottsága tér el felfelé az átlagostól.

11. ábra
Házikönyvtár és olvasás: az otthon található és a tavaly elolvasott könyvek száma különböző végzettségi csoportoknál

⁵Ha csak azokat tekintjük, akik olvastak tavaly könyvet (érdemi válaszadók N=2438), az átlag 13-15 db-nak adódik.

A házikönyvtár nagyságát tekintve kb. 300 könyvnél húzódik egy érzékelhető határvonal: az ennél kevesebb könyvvel rendelkezők inkább a nem vagy csak ritkán olvasók közé (47%-uk), az ennél több könyvvel rendelkezők a rendszeresen olvasók közé tartoznak (38%-uk naponta, 23%-uk hetente többször is olvas). Figyelemre méltó, hogy az ezernél több könyvvel rendelkezők között már csak elvétve találunk olyat, aki nem olvas, s azt is elmondhatjuk róluk, hogy közel 50%-uk naponta könyvet vesz a kezébe. (M 8. és M 9. táblák)

Azt, hogy valaki mennyit olvas, nemcsak iskolai végzettsége, de az is erősen meghatározza, hogy *milyen típusú képzettséggel* rendelkezik. Ha a felsőfokú végzettséggel bírók körében (N=401) a különböző típusú képesítéssel rendelkezők olvasottságát vizsgáljuk, azt láthatjuk, hogy a műszaki végzettséggel, illetve a személyi szolgáltatásban való tevékenykedéshez szükséges végzettséggel rendelkezők a diplomások körében mért átlaghoz képest kevesebb könyvet olvastak a múlt évben, míg a művészeti iskolákban végzettek, valamint a bölcsészek, társadalomtudósok és pedagógusok olvasottsága – mint az várható is – nagyobb az átlagosnál.

A tavalyi évben elolvasott könyvek mennyiségének összefüggését öt társadalmi-demográfiai tényezővel, valamint nyolcféle érték fontossági mérőszámával vizsgáltuk meg lineáris regresszió-elemzés segítségével. Az eredmények tanúsága szerint az, hogy valaki mennyi könyvet olvas(ott el a múlt évben) szignifikáns összefüggést mutat

- az iskolai végzettséggel,
- a kultúrának, műveltségnek tulajdonított fontossággal,
- a pénz fontosságával, valamint a
- kért nemével.

Az elolvasott könyvek száma ugyanakkor nem függ szignifikánsan

- a településnagyságtól,
- a jövedelemtől,
- a kérdezett életkorától, valamint
- a többi hat érték (a család, a barátok, a munka, a szabadidő/kikapcsolódás, a politika/közélet, a vallás/hit) fontosságának megítélésétől.

Az olvasás intenzitásának mértéke elsősorban az iskolai végzettségtől és a kultúra, műveltség, valamint a pénz fontosságának megítélésétől függ. Az, hogy valaki férfi vagy nő, valamivel kisebb mértékben befolyásolja az olvasottságot.

3.2.2. A könyvtárak és könyvesboltok látogatottsága

A könyvtárak a művelődési házakhoz hasonlóan a lakosság számára könnyen elérhető helyszínei a kulturálódásnak: a nagyobb városokban átlagosan 17–19 percnyire, a kisebb vidéki településeken pedig átlagosan 15–16 percnyire esnek a lakóhelytől. Az emberek hamarabb juthatnak el könyvtárba vagy művelődési házakba, mint például moziba, színházba hangversenyre vagy valamilyen múzeumba. A könyvtárak esetében a könnyű elérhetőség ugyanakkor nem generál a művelődési házakéhoz mérhető kihasználtságot, hiszen az elmúlt egy évben a 14–70 éves lakosság 37%-a volt könyvtárban legalább egy alkalommal, míg a nagyrészt távolabb eső moziba, múzeumba ennél többen jutottak el ez idő alatt.

4. táblázat

A különböző kultúraközvetítő intézmények megközelíthetősége és látogatottsága

(átlagok és %-os arányok a 14–70 éves népesség körében, N=3400)

	Hány percnyire van lakóhelyétől a legközelebbi...	Az elmúlt évben legalább egyszer volt...
	átlagok (perc)	%-os arányok
könyvesbolt(ban)*	22	67
művelődési ház(ban)	16	54
múzeum(ban)/kiállítás(on)	36	45
mozi(ban)	29	42
könyvtár(ban)	16	37
színház(ban)	47	33
hangversenyterem(ben)	48	11

*vásárolni vagy csak nézelődni

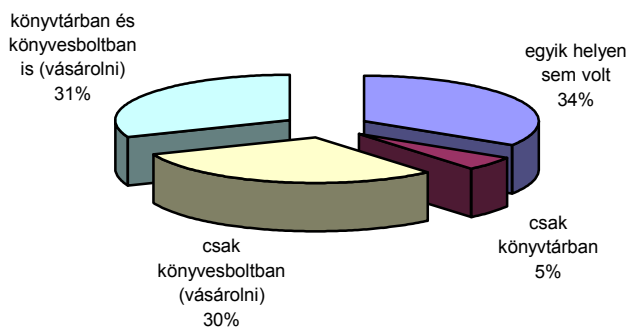
Bár a legközelebbi könyvesbolt a könyvtárnál árnyalatnyival messzebb, átlagosan 22–23 percnyire van az emberek lakóhelyétől, könyvesboltban mégis jóval többen fordultak meg tavaly, mint könyvtárban: 61% vásárlás, 56% nézelődés céljából (is) járt ilyen üzletben. Azok aránya, akik az elmúlt évben legalább egyszer voltak könyvesboltban – akár vásárolni, akár csak nézelődni – 67%. A 14–70 éves lakosság 31%-a az elmúlt évben könyvtárba és könyvesboltba (vásárlási céllal) egyaránt eljutott, ugyanekkor a hányaduk (30%) azonban csak könyvüzletben fordult meg, könyvtárban egyáltalán nem volt. A lakosság egyharmada a kérdezést megelőző 12 hónap során egyszer sem keresett fel könyvtárat és könyvet sem vásárolt ez idő alatt. Ez utóbbi csoportot főként 60–70 év közöttiek, alacsony iskolázottságúak és olyanok alkotják, akik nagyon nehezen élnek meg jövedelmükből.

12. ábra

A könyvtárak és a könyvesboltok keresztlátogatottsága

(a 14–70 éves népesség körében, $N=3400$)

Az elmúlt egy évben legalább egyszer volt...

A könyvtárak leggyakoribb látogatói a tanulók: 82%-uk elmondhatja magáról, hogy járt az elmúlt évben könyvtárban, sőt, ők azok, akik egyben a leggyakrabban keresik is fel ezeket az intézményeket (47%-uk a múlt hónapban is megfordult könyvtárban). A tanulók nagy valószínűséggel tanulmányaik kapcsán kerülnek rendszeresebb kapcsolatba a könyvtárakkal, s ebben nincs különbség a 14–17 éves, azaz középfokú oktatásban résztvevő, valamint a 18–30 éves, már a felsőfokú oktatásban érintett diákok között. Utóbbiak 79%-a járt könyvtárban a múlt évben, 49%-uk a megelőző hónap során is megfordult ott.

5. táblázat
A könyvtárlátogatók és a könyvvásárlók aránya
a 14–70 éves népesség körében
(N=3400)

	<i>Mikor volt utoljára...?</i>	
	könyvtárban	könyvesboltban könyvet vásárolni?
	%	%
ebben a hónapban	15	18
2–3 hónapja	8	18
fél éve	6	14
egy éve	7	12
2–3 éve	7	6
4 vagy több éve	32	15
soha	24	18
nem tudja	1	0

Jelenleg a 14–70 éves lakosság 23%-a rendelkezik érvényes könyvtár-látogatói kártyával, 42%-uk csak korábban volt beiratkozva valamelyik könyvtárba. Az ilyen korú népességből minden ötödik ember saját elmondása szerint még soha nem volt beiratkozva egyetlen könyvtárba sem (14%-ukról nem áll rendelkezésre adat). Az, hogy – saját bevallásuk szerint – többen járnak könyvtárba, mint ahányan be vannak iratkozva arra utal, hogy a könyvtárakat nemcsak az érvényes tagsággal rendelkezők használják, hanem olyanok is, akik nem kizárólag kölcsönzési céllal látogatnak el ezekbe az intézményekbe. A könyvtárakban lehetőség van az aktuális napi-, heti- és havilapok olvasására, tanulásra, könyvek, szótárak, albumok helyben olvasására, internetezésre, fénymásolásra stb. A könyvtár-használati

szokásokat jelen kutatás keretei között nem vizsgáltuk ilyen részletességgel (kérdéseink kizárólag a beiratkozásra és arra vonatkoztak, hogy kérdeztjeink mikor látogattak el utoljára könyvtárba), de mindenképpen érdemes lenne a jövőben önálló felmérés segítségével a könyvtárak esetében feltárni a használat és kihasználtság kérdését. Annyi mindenesetre megfogalmazható a mostani eredmények alapján, hogy azok köréből, akik jelenleg be vannak iratkozva valamelyik könyvtárba 88% el is látogatott ilyen intézménybe a múlt évben, ebből 52% a kérdezést megelőző hónapban, 36% régebben. Könyvtárban járt ugyanakkor a megelőző 12 hónap során jelenleg nem beiratkozottak 31%-a és azoknak a válaszadóknak a 12%-a is, akik saját elmondásuk szerint még sehol nem voltak könyvtár-tagok. A megkérdezés idején érvényes tagsági kártyával rendelkezőknek az átlagot⁶ jóval meghaladó hányada – 76%-a – számolt be arról, hogy az elmúlt esztendőben olvasott könyvtári könyvet. Ugyanez az arány a korábban beiratkozottak esetében 16%, azok körében pedig, akik még sosem voltak könyvtár-tagok 7%-os (utóbbiak esetében valószínűsíthető, hogy kölcsönkapott könyvtári könyvek olvasásáról, vagy folyóirat, könyv helyben olvasásáról van szó).

Azok köréből, akik jelenleg nincsenek beiratkozva, de korábban be voltak iratkozva valamelyik könyvtárba (N=1411) a többségnek (61%) a tanulás miatt volt szüksége könyvtári kölcsönzésre. Közülük minden ötödik kérdezett úgy nyilatkozott, hogy régebben jobban szeretett olvasni és ezért volt tagsági kártyája akkoriban, 8%-uk pedig elmondta, hogy manapság inkább megveszi azokat a könyveket, amelyeket el szeretne olvasni, s ezért nem tartja feltétlenül szükségesnek a könyvtárba járást. A most nem, csak

⁶Mint korábban láthattuk a 14–70 éves népesség 25%-a olvasott a kérdezést megelőző évben könyvtári könyvet.

régebben beiratkozottak közül 12% említette, hogy a könyvtárba járást korábban a könyvtár közelsége (is) motiválta. (Itt érdemes azonban megjegyezni, hogy azok köréből, akik lakóhelyétől több mint 30 perc alatt jutnak el a legközelebbi könyvtárba mindössze 8% nyilatkozott úgy, hogy ha közelebb lenne, gyakrabban járna: a döntő többség – 69% – úgy gondolja, hogy a közelség ellenére sem jutna el többször könyvtárba.)

6. táblázat

Régebben miért volt beiratkozva a könyvtárba?

(az említések %-os aránya* azok körében, akik jelenleg nem, de korábban be voltak iratkozva valamelyik könyvtárba, N=1411)

	%
tanuláshoz kellett	61
jobban szeretett olvasni akkor	20
volt könyvtár a közelben	12
manapság inkább megveszi a könyvet	8
egyéb	20
nem tudja, válaszhány	4

*Mivel egy-egy kérdezett többféle okot is említhetett, a %-os adatok összege meghaladja a 100-at.

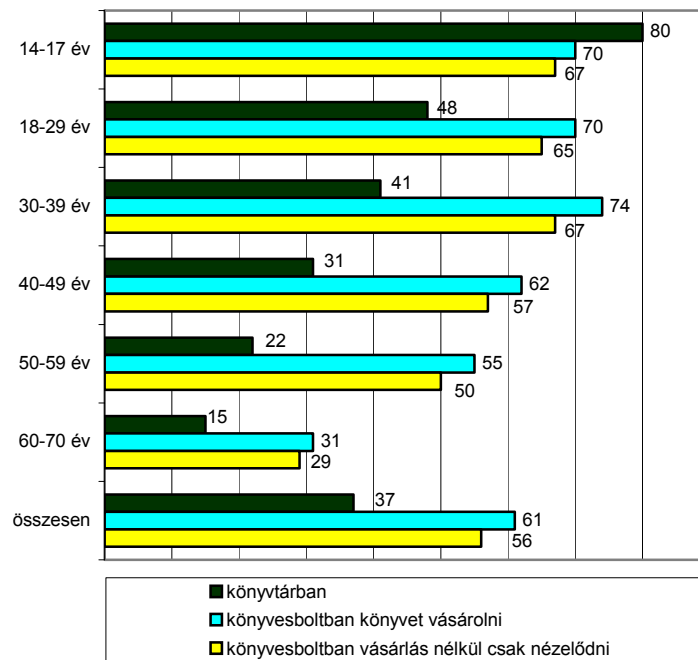
Megvizsgáltuk azt is, hogy a könyvtár-látogatók, valamint a könyvesboltokat felkeresők aránya hogyan alakul a különböző társadalmi-demográfiai csoportokban. Azt találtuk, hogy a könyvtárba járók aránya magasabb a nők, mint a férfiak körében (a nők 41% legalább egyszer volt a múlt évben könyvtárban, 26% jelenleg is be van iratkozva, míg a férfiak körében ugyanezek az arányok 33%, illetve 19%), s a könyvesboltokat is a nők keresik fel jellemzőbben vásárlás vagy nézelődés céljából (69, illetve 64%-uk). Elmondható továbbá, hogy az életkor előrehaladtával csökken, az

iskolázottsággal ugyanakkor növekszik a könyvtár-látogatási kedv. A könyvtárak rendszeres felkeresése egyértelműen 18 éves kor után marad el drasztikusan: míg a 14–17 év közöttieknek még 80%-a, addig a 18–29 éveseknek már csak 48%-a számolt be arról, hogy járt könyvtárban a múlt évben. Ha a könyvtár-tagságot vizsgáljuk, ugyanezt láthatjuk, hiszen a 14–17 éveseknek kétharmada, míg a 18–29 éveseknek már csak 26% van jelenleg beiratkozva valamilyen könyvtárba. A 30 évnél idősebbek még kevésbé számítanak rendszeres könyvtárba járóknak, a 60–70 éveseknek pedig fele nem is fordult meg a megelőző 12 hónap során ilyen intézményben és csupán 6%-uknak van jelenleg is érvényes látogatói kártyája (34%-uk arról számolt be, hogy sohasem volt könyvtár-tag). *Lásd a 13. ábrát.*

A könyvtárak és a könyvesboltok látogatottsága egyaránt magasabb az átlagosnál az érettségizettek és a felsőfokú végzettségűek, valamint a fővárosiak és a nagyvárosokban élők körében (a látogatottság a települési lejtőn lefelé haladva csökkenő tendenciát mutat). **Az Észak-Magyarországon és az Alföldön élők körében a legkisebb a könyvtárba, könyvesboltba járók aránya és előbbi régióban a legalacsonyabb a beiratkozottak aránya is (18%).**

Jellemzőbben fordulnak meg könyvtárban, könyvesboltban azok, akiknek havi jövedelme meghaladja a 150 ezer Ft-ot és elmondható, hogy **minél magasabb jövedelemmel rendelkezik valaki, annál nagyobb eséllyel kerül kapcsolatba könyvekkel akár könyvtárban, akár könyvesboltban.** Igaz ez még a könyvesboltban való nézelődésre is, hiszen a jobb anyagi helyzetűek nemcsak a beiratkozott könyvtárlátogatók és a könyvvásárlók, hanem a könyvesboltban vásárlási cél nélkül csak nézelődők körében is felülreprezentáltak (miközben a havi 90 ezer Ft-nál kevesebből gazdálkodóknál jellemzően a nézelődés is ritkább). (M 10. táblázat)

13. ábra
A könyvtárakba és könyvesboltokba látogatók
aránya a 14–70 éves népesség körében
 N=3400
Az elmúlt évben legalább egyszer járt...

7. táblázat
A könyvolvasás gyakorisága a könyvtárba
és/vagy könyvesboltba járók körében, %-os arányok
(a 14–70 éves népesség körében, N=3400)

	naponta/h etente többször olvas	heti egy- szer/ha- vonta többször olvas	havonta egyszer vagy rit- kábban olvas	nem olvas	összesen
Volt könyvtárban és/vagy vásárolt könyvesboltban					
könyvtárban és könyves- boltban is volt	58	18	18	6	100
csak köny- vesboltban volt	36	17	29	17	100
csak könyv- tárban volt	36	11	34	19	100
egyik helyen sem volt	12	9	22	56	100
Jelenleg be van iratkozva valamelyik könyvtárba?					
jelenleg be van iratkozva	63	15	20	2	100
korábban be volt iratkozva	36	18	31	15	100
soha nem volt beirat- kozva	27	16	28	29	100
nem tudja, válaszhiány	1	1	2	96	100
a 14–70 éves népesség körében összesen	35	14	24	27	100

Azok, akik az elmúlt egy év során könyvtárban és könyvesboltban egyaránt megfordultak, illetve azok, akik jelenleg is be vannak iratkozva valamelyik könyvtárba szignifikánsan több könyvet olvastak a szóban forgó egy éves időszakban, mint könyvtárba nem járó, illetve könyvet nem vásároló társaik. A könyvtárlátogatók és könyvvásárlók nemcsak többet, de gyakrabban is olvasnak, míg azoknak, akik sem könyvtárba, sem könyvesboltba nem járnak 56%-a egyáltalán nem olvas könyvet. A könyvtár-tagsággal rendelkezők 63%-a naponta vagy hetente többször szokott könyvet olvasni és csak kevés olyat találunk köztük, akik egyáltalán nem vagy csak ritkán vesznek könyvet a kezükbe.

3.3. *Mit olvasunk?*

3.3.1. A különböző típusú könyvek olvasottsága

Eddigi, elsősorban mennyiségi megközelítésünket a továbbiakban kiegészítjük „minőségi” vizsgálódással is, azaz feltérképezzük, hogy a magyar (14–70 éves) lakosság milyen tematikájú könyveket olvas. Kutatási kérdőívünkben összesen 19 könyvtípust soroltunk fel és arra kértük válaszadóinkat, hogy mindegyikről mondják meg, mikor olvastak ilyet legutóbb. A válaszok alapján kirajzolódik a könyvműfajok lakossági preferencialistája, amelynek élén a hobbikönyvek, illetve hasznos tanácsokat, információkat tartalmazó könyvek állnak. Ilyen típusú kiadványt a könyvolvasók fele (a teljes vizsgált népesség 38%-a) olvasott az elmúlt egy év során. A népszerűségi listán az állatokkal, növényekkel, természettel kapcsolatos könyvek, a klasszikus szépirodalom (regények, novellák), valamint a szakirodalom és a kalandregények következnek a sorban: a múlt évben ezek a kiadványok az olvasók közel kétötödét (36–39%-át) érdekelték. Csak árnyalatnyival tartottak kisebb érdeklődésre számot a romantikus, szerelmi történetek és a történelmi tárgyú könyvek (34–34% forgatott ilyet a könyvolvasók köréből, ami a teljes 14–70 éves népesség egyötödét jelenti).

Az olvasók közel egyharmada olvasott krimiket, akcióregényeket könyveket, illetve tudományos ismeretterjesztő könyveket a kérdezést megelőző év során (31–31%). A költészet és a kortárs szépirodalom ennél kevesebbek számára volt vonzó olvasmány (28%, illetve 25%), a tudományos-fantasztikus könyveket, életrajzokat és számítástechnikai kiadványokat pedig egyaránt 23–23% olvasott.

A művészettel kapcsolatos könyvek, illetve az ifjúsági irodalom kategóriájába sorolható könyvek a fentiekhez képest egy viszonylag szűkebb réteg olvasmányai között

szerepelnek (az olvasók 17-17%-a vett kézbe a múlt évben ilyen kiadványokat), drámákat, színműveket és a társadalmi-politikai kérdéseket taglaló könyveket pedig még kevesebben olvasnak (13-13%, a vizsgált népesség egytizede). A vizsgált könyvtípusok köréből az ezoterikus kiadványok számítanak a legkevésbé elterjedtnek: ezeket a könyvolvasók 9%-a (a teljes 14–70 éves lakosság 6%-a) forgatja.

8. táblázat
A különböző típusú könyveket olvasók aránya

	a könyvolvasók körében, N=2481	a 14–70 éves népesség körében, N=3400
hobbikönyvek, hasznos tanácsok, információk a mindennapokhoz	50	38
állatokkal, növényekkel, természettel kapcsolatos könyvek	39	30
klasszikus szépirodalom, regények, novellák	38	28
szakirodalom (munkájához)	37	28
kalandregény	36	26
romantikus, szerelmi történet	34	25
történelmi tárgyú	34	25
krimi, akció, thriller, kémtörténet	31	23
tudományos ismeretterjesztő	31	23
költészet, versek	28	21
kortárs szépirodalom, regények, novellák	25	18

A 8. táblázat folytatása

	a könyvolvasók körében, N=2481	a 14–70 éves népesség körében, N=3400
tudományos, fantasztikus	23	17
életrajzok	23	17
számítástechnikával kapcsolatos könyvek	23	17
művészettel kapcsolatos könyvek	17	13
ifjúsági irodalom	17	12
drámák, színművek	13	10
társadalmi-politikai kérdésekről szóló könyvek	13	10
ezotériával kapcsolatos könyvek	9	6
egyéb	5	4

A *többdimenziós skálázás*⁷ elnevezésű statisztikai eljárás segítségével a különböző típusú könyveket olvasottságuk alapján egy kétdimenziós koordináta rendszerben helyeztük el. Ez az elemzési módszer alkalmas annak felderítésére, hogy melyek azok a könyvműfajok, amelyek olvasása jellegzetesen összekapcsolódik, együtt jár, hogy *az egyes könyvműfajok olvasottsága milyen rejtett logika szerint szerveződik*. Egyszerűbben szólva megtudhatjuk, hogy ha valaki olvas bizonyos típusú könyveket, akkor ezzel egyidejűleg milyen más könyvekhez, műfajokhoz vonzódik és fordítva (arról is képet kaphatunk, milyen könyvműfajok olvasása jár együtt a legkisebb valószínűséggel). Az egymáshoz térben közel elhelyezkedő műfajok arra utalnak, hogy ezek olvasása gyakran „együtt jár”, azaz akik olvasnak pl. verseket,

⁷Multidimensional Scaling (MDS)

drámákat, azok nagy eséllyel olvasnak művészeti témájú könyveket és kortárs szépirodalmat is stb. Az MDS lényege azonban, hogy az adatokban rejlő logikai összefüggéseket kétdimenziós rendszerben jeleníti meg, s a közelség-távolság ábrázolásán túlmenően az elemzés tárgyát képező információk mögöttes szervezettségét is láttatja. Innentől izgalmas feladat az értelmezés, amely természetesen nem mentes a szubjektivitástól, s így fontosnak tartjuk elmondani, hogy a következőkben bemutatott megközelítés sem tart igényt kizárólagosságra.

Az elemzés eredményeképpen kapott koordináta rendszerben (*lásd 53. oldal*) a különböző típusú könyvek egymástól más-más távolságban, s a két koordináta tengelyhez viszonyítva más-más pozícióban helyezkednek el.

A két dimenzió közül az elsőt felfoghatjuk úgy, mint amely a különböző könyv-műfajokat befogadhatóságuk, vagyis „fogyaszthatóságuk” alapján rendezi sorba (a legnehezebben befogadhatótól a legkönnyebben befogadhatóig, azaz a „könnyű” irodalomig). A tengely alsó végpontjához közel az olyan könyvtípusok helyezkednek el, mint a szakirodalom, klasszikus szépirodalom, de itt találhatóak a történelmi kiadványok, a kortárs szépirodalmi kiadványok, a drámák, színművek és a művészeti témájú könyvek is. A sort a költészet, a tudományos ismeretterjesztő, a természettel kapcsolatos, illetve az ifjúsági irodalom folytatja, ám a továbbiakban a műfajok fellazulását észleljük: a számítástechnikával kapcsolatos könyveken túl a tudományos-fantasztikus könyvek és a hobbikönyvek következnek, míg végül eljutunk az egyértelműen „könnyű” irodalomként definiált kalandregényekig, akció-regényekig és romantikus könyvekig.

A második dimenzió mentén a különböző műfajok, könyvtípusok a realitáshoz való viszonyuk alapján helyezkednek el: míg a tengely bal szélén jellemzően olyan műfajokat találunk amelyek a fikcióhoz, a fantáziához kötődnek (romantikus történetek, krimi, akció, kalandregény, dráma, klasszikus szépirodalom stb.), addig a tengely jobb oldali végpontja felé haladva egyre inkább a valósághoz, a kézzel fogható, gyakorlati dolgok leírásához való közeledés figyelhető meg. A koordináta rendszer jobbra eső felében már egyértelműen a realitáshoz szorosan kapcsolódó könyvtípusok helyezkednek el (számítás-technikával kapcsolatos könyvek, tudományos-ismeretterjesztő könyvek, szakirodalom), a tengely végpontján pedig a hobbikönyveket, illetve a hasznos, mindennapi életben alkalmazható gyakorlati tanácsokat, információkat tartalmazó kiadványokat találjuk. (lásd még M 11. táblázat)

3.3.2. Könyvolvasói típusok

Továbbra is a különböző típusú könyvek olvasottságából kiindulva megvizsgáltuk, hogy a 14–70 éves népességben belül vannak-e olyan, viszonylag jól elkülöníthető olvasótípusok, akiknek olvasási szokásai az elmúlt évben olvasott könyvek alapján világosan leírhatók. A különböző könyvolvasói csoportok kialakítását *klaszterelemzéssel* végeztünk, s a különféle csoportokba az alapján soroltunk be egy-egy kérdezettet, hogy:

- milyen gyakran szokott olvasni,
- az elmúlt egy évben összesen hány könyvet olvasott, valamint hogy
- a különböző típusú könyvek közül melyeket olvasta az elmúlt 12 hónap során.

A klaszterelemzés eredményeképpen összesen hat, műfaji preferenciáit és könyvolvasási szokásait illetően alapvetően

eltérő olvasói csoport rajzolódott ki (amikhez hetedikként hozzáadódik a nem olvasók csoportja):

1. **„MINDENEVŐK”**: Az egyik, meglehetősen aktív könyvolvasói csoportot **széles érdeklődési körrel rendelkező intenzív olvasóknak** nevezhetnénk, hiszen az ebbe a táborba tartozó olvasók szinte „mindenevőnek” számítanak, ha könyvekről van szó, ezen kívül az átlagot szignifikánsan meghaladó mennyiségű könyvet olvasnak (az elmúlt évben átlagosan 22 könyvet). Elmondható róluk, hogy – a krimik, akció-regények, thrillerek és a romantikus történetek kivételével – minden vizsgált könyvműfajt az átlagosnál jóval magasabb arányban tüntetnek ki figyelmükkel, s különösen a verseket, klasszikus szépirodalmat, történelmi tárgyú könyveket, életrajzi írásokat és művészeti kiadványokat olvasók körében felülreprezentáltak. Erre a csoportra az is jellemző, hogy tagjai gyakran olvasnak: 48%-uk naponta, 28%-uk pedig hetente többször is könyvet vesz a kezébe. *Ez az aktív olvasói tábor a könyvolvasók 14%-át (a 14–70 éves népesség egytizedét) alkotja.* Körükben – érthető módon – leginkább a 14–17 év közöttiek és a tanulók felülreprezentáltak (38%-uk, illetve 34%-uk ebbe a csoportba sorolható), hiszen ők, a középiskolai kötelező olvasmányok révén is napi kapcsolatba kerülnek a könyvekkel, ezen belül is főként a szépirodalommal, versekkel, drámákkal, művészeti kiadványokkal. (Mint láthattuk, ez az olvasás szempontjából intenzív időszak többnyire a középiskola elvégzését követően véget ér és jelentősen csökken azok aránya, akik továbbra is sokat és sokfélét olvasnak.) „Mindenevőket” a tanulók mellett még a diplomások körében is nagyobb eséllyel találunk (egynegyedük ebbe az olvasói csoportba sorolható), s ők feltehetően már sokkal inkább érdeklődésből,

lelkeseedsből, semmint (a tanuláshoz kapcsolódó) kötelességsből olvassák a könyveket. A nagyvárosokban élők és a kedvező anyagi helyzetűek olvasási szokásaik alapján ugyancsak jellemzőbben tartoznak ebbe az intenzív, szerteágazó érdeklődésű olvasói táborba. Minél magasabb havi jövedelemmel rendelkezik valaki, annál nagyobb eséllyel sorolható ebbe a csoportba. A Budapestben élők 14%-a és a megyei jogú városokban élők 13%-a ilyen sokoldalú, érdeklődő olvasónak számít.

2. „INTENZÍV SZTORI-KERESŐK” (TÖRTÉNET-CENTRIKUSOK): Egy másik, ugyancsak jellegzetes olvasói típusnál *a szépirodalom, a könnyű irodalom és romantika iránti intenzív érdeklődés* figyelhető meg. Az ebbe a klaszterbe tartozók körében a legmagasabb a klasszikus szépirodalmat (96%), a krimi, akció-regényt, thrillert (94%), romantikus könyveket (64%) és a tudományos-fantasztikus könyveket (61%) olvasók aránya és döntő többségük (85%) kalandregényt is szívesen olvas. Ennél a csoportnál még az előzőekben ismertetett „mindenevő” csoportnál is **nagyobb olvasási kedvről** tanúskodnak az adatok, hiszen 62%-uk naponta, 23%-uk hetente többször olvas könyvet és körükben a legmagasabb az előző évben elolvasott könyvek átlaga (42 könyv). Érdeemes megfigyelni, hogy ez a könyv-olvasói csoport elsősorban történet-orientált, hiszen egyrészt a *fantázia-szülte történeteket* bemutató könyveket részesíti előnyben (legyen az akár a nehezebben befogadható klasszikus szépirodalom formájában vagy a könnyebben befogadható romantikus könyvek, akció-regények, tudományos-fantasztikus könyvek formájában elérhető), másrészt pedig azokat a műveket keresi az átlagosnál magasabb arányban, amelyek *valódi történeteket* írnak le (például történelmi tárgyú könyvek,

életrajzi könyvek). Verseket körülbelül az átlagosnak megfelelő arányban olvasnak, a gyakorlatiasabb témákkal foglalkozó könyvek olvasói körében pedig alulreprezentáltak (szakirodalom, hobbikönyvek, számítástechnika).

Az olvasóknak ez a csoportja a könyvolvasók meglehetősen szűk rétegét, 5%-át teszi ki (ami a teljes vizsgált népesség 4%-a). Bár táboruk nem túl nagy, s ezért viszonylag kevés lehetőség nyílik a részletesebb vizsgálódásra, annyit azért elmondhatunk róluk, hogy az ide sorolható olvasók jellemzően inkább a nők, az 50–59 év közöttiek, a legalább érettségivel rendelkezők, valamint a fővárosiak és magasabb jövedelműek közül kerülnek ki.

3. „ÉRZELMESEK”

(ÁLMOZÓK/MERENGŐK/SZÉPLELKEK): A harmadik, az eddigieknél népesebb olvasói csoport *a szépirodalom és romantika iránt érdeklődő átlagos olvasók* csoportja. A klasszikus szépirodalmat, illetve romantikus könyveket olvasók aránya körükben is jóval meghaladja az átlagot (92%-uk, illetve 61%-uk olvas ilyen könyveket), ám más műfajokhoz való viszonyulásuk és olvasási intenzitásuk egyértelműen eltér az imént ismertetett (2.) csoportétól. Az ehhez a típushoz tartozókra többnyire a tudományos-ismeretterjesztő könyvek, valamint a krimik és a tudományos-fantasztikus könyvek elutasítása jellemző (sorrendben 9, 15, illetve 7%-uk olvas ilyen könyveket, ami jóval alatta marad az átlagnak). Ők tehát – a romantikus könyveket leszámítva – sokkal kevésbé vonzódnak a 2. típusba tartozók által kiemelten preferált „könnyű” irodalom felé (krimik, akció-regények, kalandregények), a költészetet, verseket kedvelők körében ugyanakkor felülreprezentáltak (47%-

uk olvas verseket). Ezen túlmenően elmondható róluk, hogy nem olvasnak sokat és olyan gyakran, mint a 2. csoport tagjai (átlagosan 16 könyvet olvastak a múlt évben), valamint hogy érdeklődési körük jóval szűkebb, hiszen ritkán nyúlnak túl az általuk preferált három-négy műfaj határain.

*Ebbe a csoportba sorolhatjuk a **könyvet olvasók 16%-át** (a teljes 14–17 éves népesség 12%-át). Ezeknek az olvasóknak a körében a nők, a 14–17 év közöttiek és az 50 év feletti, a tanulók, a legalább érettségivel rendelkezők, valamint a nagyvárosokban lakók és a jövedelmükből kényelmesen megélők felülreprezentáltak, míg férfiakat és alacsony végzettségűeket az átlagosnál jóval kisebb arányban találunk köztük.*

4. **„KALANDOROK”**: A negyedik olvasói csoport tagjait főként az különbözteti meg a többi olvasótól, hogy a kalandregények és krimik (akció-regények, thrillerek, kémtörténetek) iránti intenzív érdeklődésük (86%-uk, illetve 84%-uk olvas ilyen könyveket) mellett az átlagosnál nagyobb arányban kedvelik az állatokról, növényekről, természetéről szóló (58%), a tudományos ismeretterjesztő jellegű (42%-uk) és a történelmi tárgyú (47%) könyveket. A klasszikus és a kortárs szépirodalom az átlagosnál kisebb eséllyel szerepel olvasmányaik között (12%, illetve 4% olvasott ilyen jellegű könyvet közülük a múlt év során), sokkal inkább a *könnyű irodalom és az ismeretterjesztő könyvek* vonzzák őket. Körülbelül az átlagnak megfelelő gyakorisággal vagy annál valamivel gyakrabban vesznek könyvet a kezükbe, s az átlagosnál valamivel többet olvasnak.

*Az olvasóknak ez a csoportja a **könyvolvasók 12%-át** teszi ki (ami a teljes vizsgált népesség 9%-a). Körükben inkább találunk férfiakat, mint nőket, ami némiképp*

alátámasztja azt a feltevést, hogy az ennél az olvasói típusnál megfigyelhető érdeklődési kör inkább nevezhető férfiasnak, mint nőiesnek. Ez a fajta érdeklődés ugyanakkor nemcsak férfiasnak, de fiatalosnak is számít, hiszen jellemzőbben jelenik meg a 18–40 év közötti korosztálynál, mint az ennél idősebbeknél (a 14–17 év közöttiek ebben a csoportban alulreprezentáltak, ami azzal magyarázható, hogy ők a tanulmányaikhoz kapcsolódó olvasmányaik révén sokkalta inkább a „mindenevők” táborát erősítik). A könnyű irodalom és az ismeretterjesztő könyvek felé fordulók körében is nagyobb eséllyel találunk legalább érettségivel rendelkező, mint alacsonyabb végzettségű olvasókat, ezen kívül pedig elmondható róluk, hogy inkább városiak, mint falusiak, ezen belül is a megyei jogú városokban élők körében felülreprezentáltak.

5. **„GYAKORLATIASOK”:** Az ötödik csoportba sorolt könyvolvasók legfőbb jellemzője, hogy *a reáltudományok és a gyakorlatias dolgok iránt* rendkívüli *érdeklődést* mutatnak, az ún. *humán érdeklődési területeket* ugyanakkor többnyire *elutasítják*. Döntő hányaduk elmondhatja magáról, hogy olvas állatokkal, növényekkel, természettel kapcsolatos könyveket (72%), tudományos-ismeretterjesztő könyveket (71%) és hobbival kapcsolatos, ill. egyéb hasznos tanácsokat, információkat tartalmazó könyveket (83%), de munkájukhoz kapcsolódó szakirodalmat (63%) és számítástechnikával kapcsolatos kiadványokat (50%) is az átlagnál jóval többen olvasnak közülük. Nemcsak a könnyű irodalom az, ami hiányzik olvasmányaikból (ebben az olvasói csoportban a legkisebb a kalandregényeket, krimiket és romantikus könyveket olvasók aránya), hanem a klasszikus és kortárs szépirodalom, valamint a versek, drámák is: az ilyen típusú

könyveket olvasók körében ugyancsak erősen alul-reprezentáltak. Az ilyen gyakorlatias érdeklődésű olvasók körülbelül az átlagosnak megfelelő időközönként vesznek könyvet a kezükbe, összességében viszont az átlagosnál kevesebb könyvet olvasnak (8 könyvet az elmúlt 12 hónap során).

Az ebbe a csoportba tartozók az olvasók 14%-át (a vizsgált népesség egytizedét) képviselik.

Ezek az elsősorban a realitáshoz, a gyakorlatias dolgokhoz ragaszkodó olvasók, akiktől a képzelet világa távolabb áll. Jobbára szintén férfiak és fiatalok, illetve középkorúak: a férfiak 13%-a, a 18–29 évesek 14%-a, a 30–39 éveseknek pedig 13%-a ebbe az olvasói klaszterbe tartozik. Az érettségizettek és diplomások körükben is – mint az olvasók körében általában – többen vannak az átlagosnál, de ebben a csoportban már tanulókat is az átlagosnál magasabb arányban találhatunk (olvasási szokásai alapján 12%-uk ide tartozik). A „gyakorlatiasok” főként a nagyvárosokban (Budapest, megyei jogú városok) élők közül kerülnek ki.

6. **„KOCA-OLVASÓK”**: A hatodik olvasói tábor tipikusan *keveset és műfajilag sem változatos könyveket olvas*. Ezek az olvasók a különböző, vizsgálat tárgyát képező könyvtípusok közül kivétel nélkül mindegyiket az átlagosnál kisebb arányban forgatják és különösen a szépirodalmat, az állatokról, növényekről szóló könyveket, illetve a tudományos-ismeretterjesztő és történelmi tárgyú könyveket mellőzik olvasmányaikból (e könyvműfajok olvasói körében képviselt arányuk jócskán az átlag alatt marad). A *hobbikönyveket és a könnyű irodalmat a többi olvasmányhoz képest előnyben részesítik*. A könyvolvasók közül e csoport tagjai vesznek a legritkábban könyvet a kezükbe, s az általuk a kérdezést megelőző évben elolvasott könyvek

száma is alig több mint fele az olvasók átlagának (6 könyv).

Sajnálatos módon éppen ez a csoport az, amelyik a könyvolvasók legnagyobb hányadát – 37%-át – teszi ki (ami a 14–70 éves népesség 27%-át jelenti). Jellemzően a 30–39 évesek köréből és az 50–59 évesek, valamint a gazdaságilag aktívak köréből kerülnek ki (ez utóbbi két életkori csoport 30%-a, illetve 28%-a „koca-olvasónak” számít), ezenkívül a szakmunkások és az érettségizettek felülreprezentáltak körükben. Nem szerinti összetételüket tekintve nem figyelhető meg különösebb jellegzetesség: férfiakat és nőket egyaránt hasonló arányban találunk köztük.

7. KÖNYVET EGYÁLTALÁN NEM OLVASÓK”: A keveset olvasókhoz hasonlóan szintén viszonylag nagy csoportot alkotnak azok, akik saját bevallásuk szerint nem szoktak olvasni, illetve azok, akik a múlt évben egyetlen könyvet sem olvastak): mint korábban már láthattuk, *ők a teljes népesség 27%-át teszik ki.*

(A könyvolvasók 3%-ának a különböző típusú könyvek olvasására vonatkozó válaszai nem tették lehetővé a klaszter-besorolást.)

A „koca-olvasók” és a könyvet egyáltalán nem olvasók társadalmi-demográfiai összetételét vizsgálva az az alapvető különbség ötlük szembe, hogy a keveset olvasók jellemzően gazdaságilag aktívak, míg a nem olvasók inkább inaktívak (főleg nyugdíjasok). Ez életkorukban is kifejeződik: a keveset olvasók körében a 30–39 évesek, illetve az 50–59 évesek felülreprezentáltak, a könyvet nem olvasók körében viszont általában véve a 40 évnél idősebbek, de különösen a 60–70 közöttiek. Iskolai végzettség és jövedelmi viszonyok tekintetében szintén megfigyelhető eltérés a két csoport között, hiszen azok,

akik nem olvasnak, jellemzően alacsonyabb végzettségűek keveset olvasó társaiknál, ezen kívül rosszabb anyagi helyzetűek és havi jövedelmükből nehezebben élnek meg.

9. táblázat
Könyvolvasói típusok a 14–70 éves népesség körében (%-os arányok)

		a 14–70 éves népesség körében, N=3400	a könyvolvasók körében*, N=2481
minden-evők	Széles érdeklődési körrel rendelkező intenzív olvasók	10	14
intenzív sztori-keresők	Szépirodalom, könnyűirodalom és romantika iránt érdeklődő intenzív olvasók	4	5
érzelmesek	Szépirodalom és romantika iránt érdeklődő átlagos olvasók	12	16
kalandorok	A könnyű irodalom és az ismeretterjesztő könyvek iránt érdeklődő olvasók	9	12
gyakorlatiasok	Reál tudományok és a gyakorlatias dolgok iránt érdeklődő, a humán műveltséget elutasító olvasók	10	14
kocavlasók	Keveset és egysíkúan (inkább csak könnyű irodalmat) olvasók	27	37
könyvet nem olvasók	nem olvas könyvet/nem besorolható	29	3
összesen		100	100

**Szokott olvasni és a múlt évben olvasott is könyvet*

4. ÚJSÁGOLVASÁS

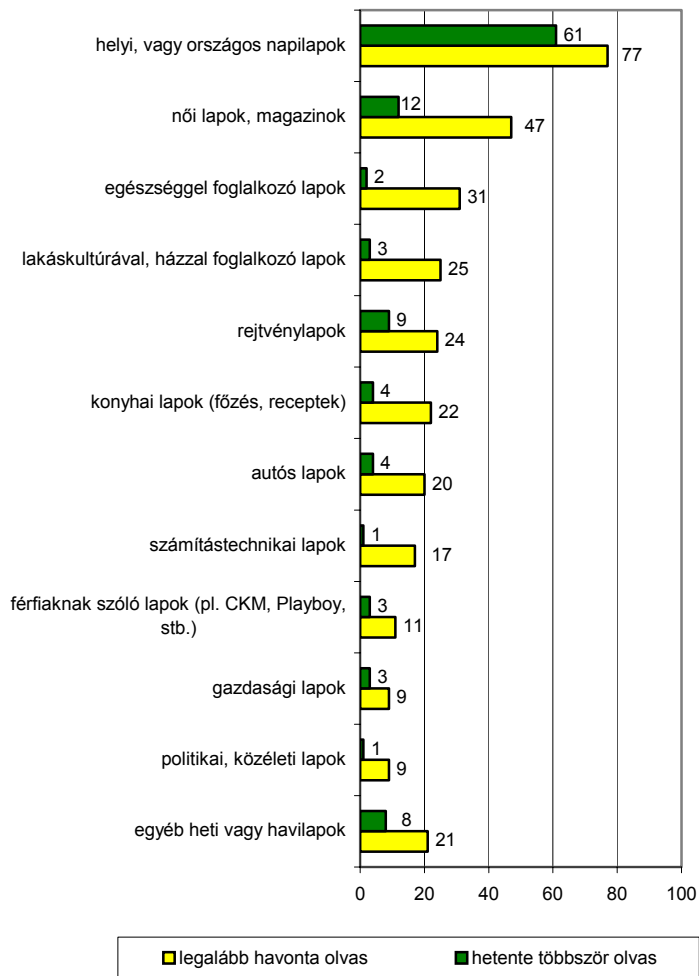
4.1. A különféle lapok, magazinok olvasottsága

A 14–70 éves népesség összességében 86%-a szokott többkevesebb rendszerességgel újságot olvasni, legalábbis ennyien állították biztosan, hogy szoktak újságot olvasni, illetve hogy a kérdőívünkben felsorolt 11-féle típusú lap közül – legalább évente néhányszor – olvassák valamelyiket. Az újságolvasók többsége (79%-a, a teljes vizsgált népesség 68%-a) hetente többször is, 16%-uk (a lakosság 14%-a) pedig heti egy alkalommal forgat valamilyen lapot, magazint. Azok, akik ennél ritkábban vesznek kezükbe újságot meglehetősen kis arányt képviselnek.

10. táblázat
Milyen gyakran szokott újságot olvasni?
(%-os megoszlások)

	az újságolvasók körében, N=2933	a 14–70 éves népesség körében, N=3400
	%	%
hetente többször	79	68
hetente	16	14
havonta	3	3
évente néhányszor	1	1
nem szokott újságot olvasni	–	13
nem tudja	–	1
összesen	100	100

14. ábra
Újságolvasás a 14–70 éves népesség körében:
különböző típusú lapok olvasóinak aránya*
 N=3400

Korábban már láttuk, hogy a különféle újságok közül a helyi és országos napilapok olvasottsága a legnagyobb – ezeket a 14–70 éves lakosság 77%-a olvassa havi szinten. A női lapok, magazinok 47% érdeklődésére tartanak számot (ennyien vannak azok, akik legalább havonta egyszer-kétszer lapozgatnak ilyen újságokat). Egészséggel foglalkozó lapokat 31% szokott havonta forgatni, a rejtvénylapok, az autós magazinok, a lakás-ház tematikájú újságok és a konyhai lapok olvasottsága pedig 20–25%-os.

4.2. Újságolvasói típusok

A könyvolvasói típusokhoz hasonlóan az újságolvasási szokások alapján is elkülöníthetők jellegzetes olvasói csoportok. Ezek kialakítását szintén *klaszteranalízissel* végeztük, s az elemzés során az újságolvasókat az alapján helyzetük el egy-egy csoportban, hogy a kérdőívben felsorolt összesen 11-féle lap, illetve magazin közül melyeket olvassa (legalább havonta). A különböző típusú újságokat ilyen rendszerességgel olvasók így négy karakterisztikus táborra oszlottak:

11. táblázat
A különböző újságolvasói csoportok
százalékos aránya

	az újságolvasók körében, N=2933	a 14–70 éves népesség körében, N=3400
	%	%
aktív, sokoldalú újságolvasó	13	11
nőies érdeklődési körrel rendelkezők	22	19
férfias érdeklődési körrel rendelkezők	20	17
szinte csak napilapot olvasók	46	40
nem olvasnak újságot	–	14

1. „AKTÍV SOKOLDALÚ”: Elsőként azokat érdemes megemlíteni, akiknek *érdeklődési köre meglehetősen szerteágazó*: ezek az újságolvasók sokféle típusú lapot olvasnak és mindegyik vizsgált laptípus olvasói körében az átlagnál magasabb arányban képviseltetik magukat. *A csoport a 14–70 éves népesség 11%-át, az újságolvasók 13%-át alkotja.*

Különösen a diplomásoknál (29%-uknál) és a Budapesten élőkénél (17%-uknál) jellemző az ilyen komplex érdeklődés: körükben 29%-os, illetve 17%-os az aktív olvasók aránya. Ezen kívül a férfiak, a 30–49 év közöttiek, a legalább érettségivel rendelkezők és a gazdaságilag aktívak, valamint nagyvárosokban élők (Budapest, megyei jogú városok) körében találunk nagyobb eséllyel sokoldalú, intenzív újságolvasókat. Elmondható az is, hogy minél magasabb jövedelemmel rendelkezik valaki,

annál nagyobb a valószínűsége, hogy ebbe az olvasói táborba tartozik.

2. **„NŐI MAGAZIN OLVASÓK”**: A második újságolvasói szegmens érdeklődése leginkább „nőiesnek” mondható: az ebbe a csoportba tartozóknak az átlagot meghaladó hányada olvas legalább havi rendszerességgel női lapokat (93%-uk), egészséggel kapcsolatos újságokat (70%-uk), lakással (62%-uk), házzal foglalkozó magazinokat, konyhai lapokat (75%-uk), illetve rejtvénylapokat (66%-uk). *Az újságolvasók 22%-a, a teljes vizsgált népességnek 19%-a sorolható a nőiesebb témák iránt érdeklődő újságolvasók körébe, akik – azon túl, hogy jellemzően inkább a nők közül kerülnek ki, hiszen a nők körében arányuk 32% – jobbára 30–39 évesek, érettségizettek, GYES-en, GYED-en lévők és városiak. Ehhez az olvasói táborhoz jellemzőbben sorolhatók olyanok, akiknek havi jövedelme 90 és 200 ezer Ft között van, mint olyanok, akik ennél kevesebből vagy ennél többől gazdálkodnak.*

3. **„FÉRFI MAGAZIN OLVASÓK”**: Az újságolvasók körén belül elhatárolható harmadik csoportot egyértelműen „**férfias**” érdeklődés jellemzi *(az újságolvasók 17%-a, ami a 14–70 évesek 20%-át jelenti)*. Ők az autós újságok, férfiaknak szóló magazinok, illetve a számítástechnikai lapok olvasói körében felülreprezentáltak (sorrendben 69, 25, illetve 16%-uk olvas ilyen lapokat), miközben az összes többi laptípust az átlagosnál kevesebben tüntetik ki figyelmükkel – különösen a női magazinok állnak távol tőlük. Értelemszerűen inkább a férfiak közül kerülnek ki ezek az olvasók (a 14–70 éves férfiak 30%-a, az újságolvasó férfiak 34%-a tartozik ide), de életkoruk és iskolázottságuk is jellemző, hiszen főként

14–17 évesek, illetve 18–39 év közöttiek, és szakmunkás végzettséggel bírnak vagy jelenleg még tanulnak. Ehhez az olvasói típushoz is – csakúgy, mint a sokféle típusú újságot olvasók köréhez – nagyobb eséllyel tartoznak havi több mint 200 ezer Ft-ból gazdálkodó háztartások tagjai, illetve olyanok, akik állításuk szerint kényelmesen vagy jól kijönnek bevételeikből.

4. **„NAPILAP OLVASÓK”**: A negyedik és egyben legnagyobb újságotolvasói táborat azok alkotják, akiknek döntő többsége (93%-a) olvas helyi és országos napilapokat, más lapokat, magazinokat ugyanakkor kevésbé forgatnak: az összes többi laptípus olvasói körében alulreprezentáltak. Az újságotolvasók közel fele (46%, a vizsgált népesség 40%-a) tartozik ebbe az újságotolvasói körbe, amelyben a nők, a 60–70 év közöttiek, a legfeljebb 8 általános iskolai osztály végzettek és a nyugdíjasok az átlagosnál magasabb arányban képviseltetik magukat. Azok, akiknek az újságotolvasás jórészt napilapok olvasását jelenti nagyobb eséllyel kerülnek ki a megyei jogú városokban és községekben élők, mint a budapestiek vagy a kisebb vidéki városokban élők közül. Ezt az olvasói típust nagy valószínűséggel anyagi körülményei is visszatartják az újságotolvasástól, miután jellemzően olyanokat találunk köztük, akik havi kevesebb mint nettó 90 ezer Ft-ból gazdálkodnak és olyanokat, akik saját bevallásuk szerint nehezen, illetve nagyon nehezen élnek meg jövedelmükből.

12. táblázat
A különböző típusú lapokat legalább havonta olvasók
%-os arányai olvasói csoportonként

	aktív, sok- oldalú N=369	nőies magazi- nok N=642	férfias maga- zinok N=574	napilap N=1349	összes újságol- vasó N=2933
helyi vagy országos napilapok	98	87	66	93	87
női magazinok	66	93	17	47	54
egészség-gel foglalkozó lapok	67	62	12	6	27
lakáskultúrával, ház-zal foglalkozó lapok	66	70	8	8	29
rejtvény-lapok	60	66	29	17	35
konyhai lapok	38	75	5	7	25
autós lapok	54	13	71	0	23
számítás-technikai lapok	29	4	25	2	10
férfiaknak szóló lapok (pl. CKM, Playboy)	40	8	17	4	12
gazdasági lapok	92	7	11	9	19
közéleti lapok	58	4	6	3	11

(lásd még M 12. táblázat)

A Magyarország különböző régióiban élők újságolvasási szokásai némiképp eltérnek, hiszen míg a Közép–Magyarországon és a Közép–Dunántúlon élők körében a sokféle lapot olvasók felülreprezentáltak, addig az első-sorban nőies témákat taglaló magazinokat kedvelők a Nyugat- és Dél–Dunántúlon élők között, a férfias lapok olvasói pedig a Dél–Alföldön élők között vannak az átlagosnál többen. Azok akik jobbra beérik a helyi vagy országos napilapok olvasásával – mint már említettük – a 14–70 éves népesség kétötödét képviselik: arányuk a Nyugat–Dunántúlon és Észak–Magyarországon magasabb az átlagosnál (48%, illetve 46%), s érdemes még megemlíteni, hogy utóbbi régióban az újságot egyáltalán nem olvasók aránya is meghaladja az országos átlagot.

13. táblázat
Újságolvasói típusok Magyarország
különböző régióiban

%-os megoszlások a 14–70 éves népesség körében, N=3400

	aktív, sokféle újságot olvasók	nőies érdeklő- dési kör- rel ren- delkezők	férfias ér- deklődési körrel ren- delkezők	szinte csak napila- pot olvasók	nem olvasnak újságot
Közép–Magyarország	16	19	17	35	13
Közép–Dunántúl	15	20	18	40	8
Nyugat–Dunántúl	8	21	17	48	7
Dél–Dunántúl	7	25	15	37	17
Észak–Magyarország	10	15	14	44	18
Észak–Alföld	6	16	17	42	19
Dél–Alföld	8	20	20	40	13
a 14–70 éves népesség körében összesen	11	19	17	40	14

4.3. Az újságolvasás és a könyvolvasás összefüggése

Ha megvizsgáljuk, hogy a különböző újságolvasói csoportok könyvolvasási szokásai hogyan alakulnak, elsőként az tűnhet fel, hogy a **sokféle lapot, magazint forgatók szerteágazó érdeklődése a könyvválasztásban is megjelenik**: 25%-uk „mindenevő”, ami a könyveket illeti (ami magasabb arány az országosan mért 10%-hoz képest), emellett pedig a gyakorlatias dolgok iránt érdeklődők, a könnyű irdalom és az ismeretterjesztő könyveket kedvelők és az elsősorban történet-orientált olvasók („sztori-keresők”) körében is felülreprezentáltak. Elmondható továbbá, hogy **a nőies tematikájú lapokat előnyben részesítő újságolvasók jellemzően a könyvek közül is a nőiesebb, érzelmesebb típusúakat választják** (szépirodalom, romantikus könyvek), **a férfi-magazinok olvasói pedig** – amellett, hogy az ismeretterjesztő és a hobbi-könyveket is olvasnak – **inkább a „koca-olvasók” közé tartoznak**, azaz kevés és kevésféle könyvet olvasnak (jobbára könnyű irodalmat) és azt is ritkábban az átlagosnál. A szinte csak napilapokat olvasók 31%-a ugyancsak a keveset olvasók közé sorolható, 32%-uk pedig egyáltalán nem olvas könyvet. (Az újságot nem olvasók több mint fele könyvet sem olvas, ám alacsony arányuk nem teszi lehetővé messzemenő következtetések levonását.) *Lásd a 14. táblázatot.*

Azok egyébként, akik szoktak könyvet olvasni körülbelül ugyanannyi időt töltenek heti szinten újságolvasással, mint azok, akik nem olvasnak könyveket és az egyes könyvolvasói csoportok körében sem figyelhető meg említésre méltó eltérés e tekintetben. Újságolvasáshoz kapcsolódó attitűdjeik ugyanakkor némiképp különböznek: az alábbi ábrán jól látható, hogy legjobban azok az „aktív” újságolvasók szeretnek könyvet olvasni, akik sokféle

magazint, lapot szoktak forgatni, legkevésbé pedig a „férfiás” témák iránt érdeklődő újságolvasók szeretik a könyveket.

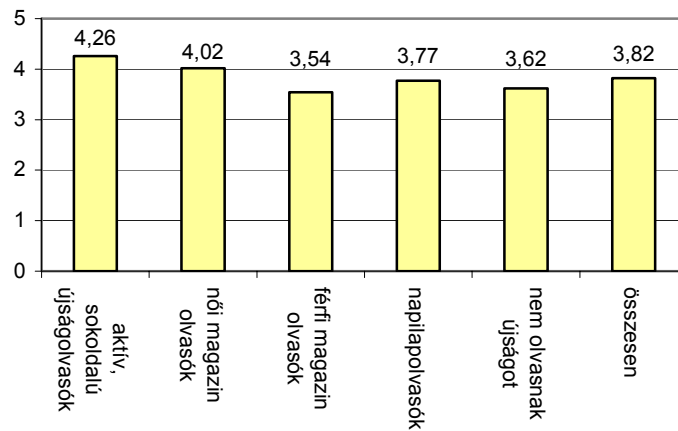
14. táblázat
A különböző könyvolvasói típushoz tartozók aránya
az újságolvasók körében
(14–70 éves népesség, %, N=3400)

	min- den- evők	sztori- kere- sők	érzel- mesek	kalan- dorok	gya- korla- tiasok	koca- olva- sók	könyvet nem ol- vasók/ nem be- sorol- hatók
aktív, sokféle újságot olva- sók	25	5	13	14	23	11	9
nőies érdeklő- déssel rendel- kezők	13	5	20	11	11	26	14
férfiás érdeklő- déssel rendel- kezők	9	3	6	11	11	30	30
szinte csak napilapot olvasók	7	3	11	7	7	31	32
újságot nem olvasók	4		11	2	4	24	56
nem besorol- hatók	4	2	6	5	5	20	59
a 14–70 éves népesség körében összesen	10	4	12	9	10	27	29

15. ábra

Az újságolvasók és a könyvolvasás: mennyire szeretnek könyvet olvasni?

*Az 1-től 5-ig terjedő skálán adott értékelések átlagai
az egyes újságolvasói csoportok körében,
érdemi válaszadók, N=2844*

Azok, akik újságot és könyvet olvasni egyaránt nagyon szeretnek a 14–70 éves népesség egyötödét képviselik, s a könyvolvasók köréből legmagasabb arányban a sztorikeresők, az újságolvasók köréből pedig az aktív, széles érdeklődési körrel rendelkező olvasók között találjuk meg őket legmagasabb arányban. Az újságoktól távol maradók a könyvek iránt sem mutatnak nagyobb lelkesedést.

5. MI TÖRTÉNT 1996 ÓTA?

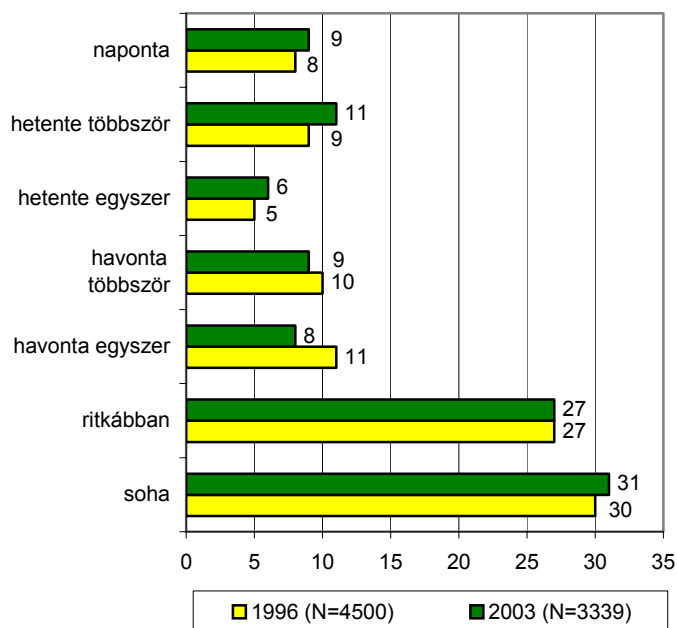
Az 1996-ban végzett kultúra-kutatás rendelkezésünkre álló eredményei számos ponton összevethetők a jelenlegi (2003. év végi adatfelvételtől származó) vizsgálati eredményekkel, hiszen a könyvolvasásról, újságolvasásról, valamint a könyvtár-látogatási szokásokról a korábbi felmérés is igyekezett képet adni. A 2003-as vizsgálatban a könyvolvasással kapcsolatban azonban részletesebb adatgyűjtés folyt, mint a nyolc évvel ezelőtti felmérésben, így idén lehetőség nyílt a könyvolvasók táborának további – szigorúbb szempontok alapján történő – szűkítésére, pontosítására. A módszertani, kérdezéstechnikai eltérések ellenére annyi biztosan elmondható, hogy 1996-ban és most is a 15–70 éves népesség 86%-a nyilatkozott úgy, hogy szokott könyvet olvasni. Ha csak a szépirodalmat olvasók arányát tekintjük, szintén nem figyelhetünk meg változást⁸ (nyolc éve 70%, most 69% volt az ilyen könyveket saját elmondásuk szerint olvasók aránya). *Lásd a 16. ábrát.*

Az ábra adatai arról tanúskodnak, hogy a könyvolvasás intenzitása, gyakorisága sem változott az elmúlt évek során, s egyéb – az összehasonlításra alkalmas – eredmények alapján is arra következtethetünk, hogy a könyvfogyasztás Magyarországon erősen stagnál: az 1996-os felmérést megelőző 12 hónap során a 15–70 év közöttiek átlagosan 16 könyvet, 2002–2003-ban ennél valamivel kevesebb (de nem szignifikánsan kevesebb), éves átlagban 12 könyvet olvastak el saját elmondásuk szerint. Azok aránya, akik a megkérdezés időszakában is éppen olvastak valamilyen könyvet (a 15–70 évesek körében) annak idején 35%, 2003-ban pedig 32% volt. A kutatást megelőző évben könyvesbol-

⁸A szépirodalmat legalább havonta egyszer olvasók aránya is stagnál: 1996-ban és 2003-ban egyaránt 42% volt.

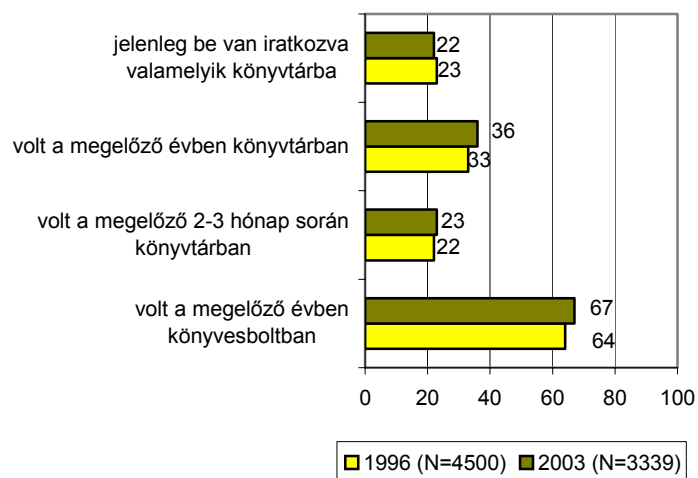
to(ka)t, illetve könyvtárat látogató 15–70 évesek aránya árnyalatnyival magasabb volt most, mint 1996-ban, ám az eltérés nem jelentős (a hibahatáron belül van), itt is inkább stagnálásról beszélhetünk. Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy a könyvtárba, könyvesboltba járók összességében körülbelül ugyanakkora hányadát teszik ki a 15–70 év közötti népességnek, mint nyolc évvel ezelőtt.

16. ábra
Milyen gyakran szokott szépirodalmat olvasni?
%-os megoszlások a 15–70 éves népesség körében

17. ábra
Könyvtárak, könyvesboltok látogatása 1996-ban
és 2003-ban

(%-os arányok a 15–70 éves népesség körében)

Az újságolvasók aránya érzékelhető mértékben csökkent az elmúlt években az adatok tanúsága szerint: míg 1996-ban a 15–70 évesek 95%-a számolt be arról, hogy szabadidejében szokott újságot olvasni, addig 2003-ban már csak 88%-uk. A változást egyrészt a lapokat, magazinokat gyakrabban (naponta) olvasók arányának csökkenésére, illetve újságokat teljes mértékben mellőzők arányának növekedésére lehet visszavezetni⁹.

⁹Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy az újságolvasás gyakoriságát firtató kérdés különbözőképpen hangzott 1996-ban és 2003-ban, hiszen annak idején arra vonatkozóan kérdeztünk, hogy a kérdezést *megelőző egy év során* milyen gyakran szokott újságot olvasni, míg 2003-ban arra, hogy *szabadidejében* milyen gyakran szokott újságot olvasni.

15. táblázat

Milyen gyakran szokott újságot olvasni?

(%-os megoszlások a 15–70 éves népesség körében)

	1996 (N=4500)	2003 (N=3339)
naponta	61	52
hetente többször	17	22
hetente egyszer	8	5
havonta többször	3	3
havonta egyszer	2	1
ritkábban	5	5
soha	5	12
<i>legalább havonta olvas újságot</i>	<i>90</i>	<i>83</i>

Figyelemre méltó, hogy míg a könyvet olvasók és a könyvtárlátogatók aránya stagnál, az újságot olvasóké pedig némiképp csökkent az elmúlt években, a televíziót naponta nézők aránya jelentősen növekedett (79%-ról 87%-ra).

16. táblázat

Milyen gyakran szokott televíziót nézni?

(%-os megoszlások a 15–70 éves népesség körében)

	1996 (N=4500)	2003 (N=3339)
	%	%
minden nap	79	87
hetente többször	12	8
hetente egyszer-kétszer	6	3
ritkábban	1	1
nem tudja, válaszhiány/nem néz	1	1

6. OLVASÁS AZ INTERNETEN

Mint azt már korábban jeleztük, összesen 11-féle internet-használási módot tekintettünk internetes olvasásnak, s láthattuk, hogy 14–70 éves népesség összességében egynegyede (26%) használja az általunk meghatározott értelemben olvasásra az internetet, legalább havi szinten pedig 23%-uk. Összességében tehát **az internetezők elsöprő többsége (97%-a) legalább havi rendszerességgel szokott valamit olvasni az interneten** és csak elvétve találunk olyanokat körükben (3%), akik kizárólag játékra, e-mailezésre, chat-elésre vagy vásárlásra használják a világhálós kapcsolatot.

A 14–70 évesek **háromnegyede (74%-a) számára az internetes olvasás még nem elérhető**: 59%-uk nem használ számítógépet sem, 15%-uk pedig ugyan használ számítógépet, de egyáltalán nem szokott internetezni. Az internettől távol maradók tipikusan 40–50 év feletti, alacsony iskolázottságúak és alacsony jövedelműek. Azok körében, akik nem használják (olvasásra sem) az internetet ezen kívül jellemzőbben találunk nőket, községekben élőket és inaktívakat, mint férfiakat, városlakókat vagy aktív keresőket.

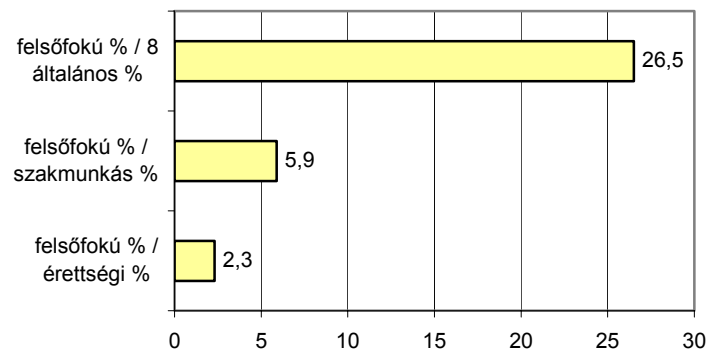
Az internetes olvasás kapcsán már ismertettük, hogy mely társadalmi-demográfiai csoportokat érint az átlagosnál nagyobb mértékben az internet-használat. Az alábbiakban ezeknél a csoportoknál zárójelben feltüntettük, hogy körükben hány százalék szokott internetezni, illetve hány százalék szokott interneten legalább havi rendszerességgel olvasni:

- férfiak (29%; 26%)
- 14–17 évesek (69%; 60%)
- 18–29 évesek (41%; 35%)
- 30–39 évesek (28%; 25%)

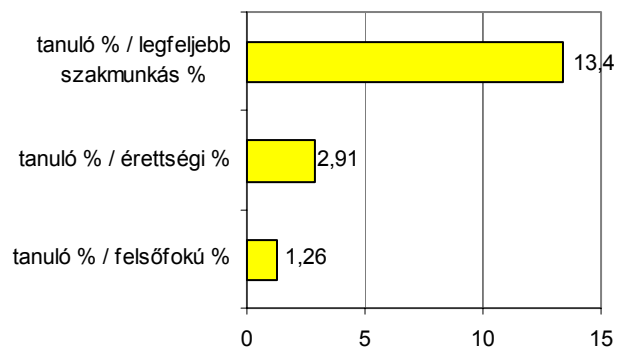
- diplomások (57%; 53%)
- tanulók (76%; 67%)
- fővárosiak (40%; 37%)
- megyei jogú városokban élők (34%; 29%)
- 150–200 ezer Ft/hó jövedelemmel rendelkezők (40%; 37%)
- 200 ezer Ft feletti havi jövedelemmel rendelkezők (53%; 50%)
- azok, akik kényelmesen megélik jelenlegi jövedelmükből (60%; 57%)
- azok akik kijönnek jelenlegi jövedelmükből (34%; 29%)
- Közép–Magyarországon élők (35%; 32%)
- Közép–Dunántúlon élők (30%; 27%)

Mint a fentiekből látható, legnagyobb arányban a 14–17 évesek, a tanulók, valamint a felsőfokú végzettségűek és a magasabb jövedelműek közül kerülnek ki az internet-felhasználók. A diplomások és a tanulók előnye az internet-használatban rendkívül jelentős, amit az alábbi ábrák egyenlőtlenségi mutatóinak magas értékei is érzékeltetnek:

18. ábra
Egyenlőtlenségi index az internetes olvasásban
(a felsőfokú végzettséggel rendelkezők és az egyéb végzettségi csoportok különbségei)

19. ábra
Egyenlőtlenségi index az internetes olvasásban
(a tanulók és a különböző végzettségi csoportok különbségei)

6.1. Internetes olvasói típusok

Azok körében, akik legalább havonta szoktak olvasni az interneten (azaz a felsorolt 11 tevékenység közül legalább az egyiket havi rendszerességgel szokták végezni, N=777) a könyvolvasói és az újságotolvasói csoportokhoz hasonlóan különböző olvasói típusokat lehet elkülöníteni. Az internetes olvasóknak alapvetően négy típusa rajzolódott ki a klaszteranalízis során, ezek a következők:

17. táblázat
Internetes olvasói típusok
(%-os megoszlások)

	a 14–70 éves népesség körében, N=3400	az interneten legalább havonta olvasók körében, N=777
	%	%
„intenzív fiatalos”	4	18
„bulvár fiatalos”	6	25
„munkamániás”	8	37
„érett, kulturális”	4	18
nem olvas interneten havi rendszerességgel, nem besorolható	78	2
összesen	100	100

1. **„INTENZÍV FIATALOS”**: Az internetes olvasók körében – csakúgy, mint a könyvolvasók és az újságotolvasók körében – van egy olyan csoport, amely **„minden-
evőnek”** számít: az ehhez a típushoz tartozók **érdeklődése meglehetősen szerteágazó**, hiszen mind a 11-féle

vizsgált témáról az átlagot meghaladó arányban szoktak olvasgatni a világhálón. Az interneten egyaránt sokan olvasnak közülük munkájukhoz vagy tanulmányaikhoz kapcsolódó dolgokról (70, illetve 81%-uk), hírekről (88%-uk) vagy kultúrával, művészetekkel kapcsolatos dolgokról (67%-uk), de a könnyedebb témákat ugyanúgy keresik, sőt, körükben a legmagasabb a sztárokról, filmekről sportról, autókról, valamint hobbival kapcsolatos dolgokról olvasgatók aránya (sorrendben 62, 88, 84, illetve 81 és 97%). *Az e csoporthoz sorolhatók az internetes olvasók 18%-át alkotják* (a 14–70 évesek 4%-át), ők szeretnek az összes típus közül a legjobban internetezni (egy 1-től 5-ig terjedő skálán átlagosan 4,46 ponttal értékelték affinitásukat) és ők azok, akik a leggyakrabban is kapcsolódnak a világhálóhoz: 51%-uk naponta, 31%-uk hetente többször is internetezik. Többségük (72%) férfi, átlagéletkoruk 27 év, ami valamivel kevesebb, mint az interneten olvasók átlagéletkora (30 év). Ezek a széles érdeklődési körrel rendelkező internetes olvasók jellemzően vidéki városok lakói (33%-uk), és magas jövedelemmel rendelkeznek (háztartásuk havi nettó 200 ezer Ft feletti összegből gazdálkodik).

2. „**BULVÁR FIATALOS**”: A második típushoz tartozókat az jellemzi, hogy az internetes olvasásban **elsősorban a szórakozást, a kikapcsolódást, az érdekességeket keresik** és egyértelműen az olyan könnyedebb témákhoz vonzódnak, mint például sztárokról, filmekről szóló információk (40, illetve 41%-uk), sportról, autókról szóló írások (33-33%-uk) vagy hobbival kapcsolatos oldalak 44%-uk). Többségük híreket is olvas havi rendszerességgel az interneten (64%), de a komolyabb témák már viszonylag távol állnak tőlük: mindössze 8%-

uk szokott munkájához kapcsolódó szakirodalmat keresni a világhálón, ugyancsak 8%-uk keres fel ilyen gyakorisággal egészségügyi témákkal foglalkozó oldalakat, s 9%-uk érdeklődik a kultúra, a művészetek iránt az interneten. A tanuláshoz kapcsolódó információkat keresők körében is az átlagosnál kisebb arányban találjuk meg ezeket az internetes olvasókat (26%), annak ellenére tehát, hogy többségükben meglehetősen fiatalok (37%-uk 14–17 éves, 38%-uk 18–29 éves) és körükben a legmagasabb a tanulók aránya (51%) kevésbé használják ki az internet nyújtotta, tanulást segítő lehetőségeket. Az utazásról szóló oldalak sem annyira vonzóak számukra (15%-uk szokott ilyeneket felkeresni), ami nagy valószínűséggel összefügg azzal, hogy ezek az olvasók jellemzően kedvezőtlenebb anyagi körülmények között élnek, ezért kevésbé engedhetik meg maguknak, hogy utazzanak. *Azok, akiknek internetes olvasási szokásai így írhatók le az internetes olvasók egynegyedét teszik ki* (a 14–70 év közöttiek 6%-át). Többségük legalább hetente szokott internetezni (26% naponta, 27% hetente többször is). Az internetes olvasók között ők a legfiatalabbak (átlagéletkoruk 25 év), többségük férfi (63%-uk) és akik már nem tanulnak közülük, jellemzően alacsonyabb végzettséggel rendelkeznek (legfeljebb 8 általános, illetve szakmunkásképző). Ilyen könnyed témák iránt vonzó, szórakozni vágyó internetes olvasókat nagyobb eséllyel találunk vidéken és községekben, mint városokban vagy nagyvárosokban.

3. „MUNKAMÁNIÁS”: Az internetes olvasók 37%-áról (a vizsgált népesség 8%-a) azt mondhatjuk, hogy **főként munkájukkal és tanulmányaikkal kapcsolatos írásokat, szakirodalmat keresnek az interneten** (72%,

illetve 66%), az összes többi érdeklődési területet pedig meglehetősen kevesen érintik közülük (területenként 5–9%-uk). Híreket 31%-uk olvas legalább havonta egyszer a világhálón, ám ez is jóval alatta marad a 60%-os (internetes olvasók körében mért) átlagnak. A többi internetes olvasóhoz képest e csoport tagjai kevésbé szeretnek internetezni, ugyanakkor a munkájukkal és tanulmányaikkal kapcsolatos információk összegyűjtése érdekében gyakrabban ülnek számítógép elé, mint szórakozást kereső társaik: 35%-uk napi szinten, 30%-uk hetente többször is, 16%-uk pedig hetente használja olvasásra az internetet. Úgy tűnik tehát, hogy a világhálót e csoport tagjai meglehetősen céltudatosan használják, kevésbé keresik internetezés közben a kikapcsolódást. Sokkal inkább találunk köztük nőket, valamint 40 év felettieket, mint a sokoldalú, illetve a szórakozásra vágyó internetes olvasók körében és összességében átlagéletkoruk is magasabb, mint az említett két táboré (32 év). Az érettségivel rendelkezők az átlagosnál magasabb arányt képviselnek körükben és elmondhatjuk róluk, hogy jellemzően városiak és kisebb eséllyel élnek falvakban, községekben.

4. **„ÉRETT, KULTURÁLIS”**: A negyedik internet olvasó-típushoz azok tartoznak, akiknek érdeklődésében **a munka, tanulás, hírolvasás emellett a kultúra, az egészség és az utazás is nagy szerephez jut**. Munkájához, tanulmányaihoz kapcsolódó olvasmányokat egyaránt 73-73%-uk keres közülük legalább havi rendszerességgel a világhálón, híreket 81%-uk olvas s ők azok, akik a kultúrával, művészetekkel kapcsolatos oldalakat a legnagyobb arányban keresik fel (91%-uk). Körülbelül minden második olvasó közülük az utazással és az egészségügyi témákkal foglalkozó oldalak iránt is

érdeklődik. Az internetes olvasóknak ebben a táborában jellemzően aktív keresőket, diplomásokat, valamint fővárosi lakosokat találunk és elmondhatjuk róluk, hogy a négy vizsgált internetes olvasói típus közül ők a „legérettebbek”, nemcsak érdeklődésüket, de életkorukat tekintve is, hiszen átlagéletkoruk 33 év (32%-uk 18–29 éves, 32%-uk 30–39 éves, 19%-uk pedig 40–49 év közötti). A sokoldalú fiatalos internetes olvasókhoz hasonlóan az e csoportba tartozók is inkább a magasabb jövedelmi helyzetűek közül kerülnek ki.

6.2. Az internetes olvasás összefüggései a könyvolvasási és újságolvasási szokásokkal

Az internet-használati szokásokat jelentősen meghatározza a már meglévő olvasási kultúra, és a könyvolvasásban, valamint újságolvasásban megfigyelhető különbségek egyértelműen kitapinthatók az internet-használatban, s ezen belül az internetes olvasásban is. Az internetes olvasók többnyire azok közül kerülnek ki, akik könyveket is olvasnak, hiszen az említett olvasói típusokhoz tartozók 92–97%-a szokott könyvet olvasni, illetve az elmúlt évben olvasott is könyvet, miközben országos átlagban a könyvolvasók aránya – mint korábban láthattuk – 73%-os. Könyvolvasási szokásait tekintve ezen belül is főként az „érett kulturális” és az „intenzív fiatalos” internetezőket érdemes kiemelni, mert körükben a legmagasabb a könyvolvasók aránya (97%, illetve 95%), s egyben ők azok, akik a legnagyobb arányban képviseltetik magukat

- a könyvtár-tagok,
- a könyvtárba járók,
- a könyvesboltokban vásárlók,
- a napi szinten olvasók és

- azok körében, akik jelenleg is éppen olvasnak valamilyen könyvet.

Az internetes olvasók az elmúlt évben átlagosan 15–19 könyvet olvastak el, – a legtöbbet az „érett kulturális” csoport tagjai – míg azok, akik az internetet nem használják olvasásra ennél kevesebbet (átlagosan 10 könyvet). A legnagyobb házikönyvtárral szintén az „érett kulturális” típushoz tartozók rendelkeznek (átlagosan kb. 860 könyvük van otthon), de a „munkamániások” is az átlagosnál jóval több saját könyvvel büszkélkedhetnek (átlagban kb. 680 db).

Elmondhatjuk tehát, hogy **aki könyvet olvas, arról nagyobb eséllyel feltételezhetjük, hogy olvas az interneten is, a könyvet egyáltalán nem olvasóknak ugyanakkor elsősorú többsége (94%-a) az interneten elérhető tartalmaknak sem jut a közelébe.** Sőt, az internetes olvasók minden egyes típusa felülreprezentált a „mindenevő” könyvolvasók körében, ami arra utal, hogy ők a könyvolvasók egy különösen aktív szegmensét képviselik.

- Az „intenzív fiatalos” internetes olvasói típushoz tartozók ezen kívül a különböző könyvolvasói csoportok közül jellemzően még a gyakorlatiasok és a kalandorok között találhatóak meg nagyobb arányban.
- A „bulvár fiatalos” internetes olvasók könyvolvasási szokásaik alapján az átlagosnál magasabb arányban tartoznak a sztori-keresők közé (is).
- A „munkamániások” a gyakorlatiasok és az érzelmesek csoportjában felülreprezentáltak, ha könyvolvasásról van szó.
- Az „érett kulturális” internetezők pedig a mindenevők könyvolvasói tábora mellett egyértelműen a gyakorlatias dolgok iránt érdeklődők táborát erősítik

Az internetes olvasók nemcsak könyveket, de újságokat is többen és gyakrabban olvasnak az átlagosnál (94%-uk, 93% legalább havi rendszerességgel), ezen belül is főként az „érett kulturális” és a „munkamániás” típushoz tartozók, akiknek 77%-a hetente több alkalommal forgat valamilyen lapot, magazint (az országos átlag 68%).

Az internetes olvasók – csakúgy, mint a könyvolvasóknál – az újságolvasóknál is azok körében felülreprezentáltak, akiknek érdeklődése rendkívül szertágazó (őket „aktív, sokoldalú olvasóknak” neveztük). Ezen kívül elmondható, hogy az „intenzív fiatalos” és a „bulvár fiatalos” internetes olvasói csoportok tagjai újságfogyasztási szokásaik alapján jellemzőbben tartoznak a férfilapokat vásárlók közé, míg a „munkamániások” (az aktív olvasók mellett) a napilap-olvasók körében felülreprezentáltak. Az „érett kulturális” internetezők között a női lapokat forgatók vannak többen az átlagosnál.

7. AZ OLVASÁS HELYE A SZABADIDŐ- ELTÖLTÉSBEN

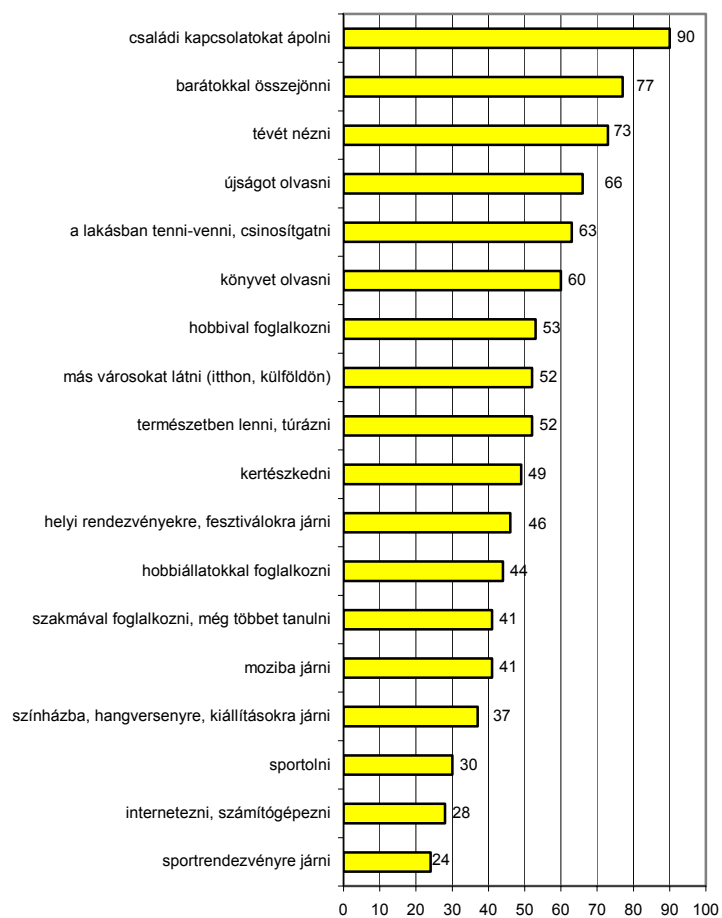
7.1. A különböző szabadidős tevékenységek népszerűsége

Amikor az emberek kikapcsolódni vágnak, sokféle lehetséges tevékenység közül választhatnak. Ezek között egyaránt vannak társas elfoglaltságok és egyedül (is) végezhető tevékenységek, valamint jellemzően otthoni, illetve az otthonról való kimozdulást igénylő programok. A különböző szabadidős tevékenységek népszerűségét vizsgálva a 14–70 éves lakosság körében nemcsak arra törekedtünk, hogy az egyes szabadidős programok iránti attitűdöket megismerjük, hanem arra is, hogy feltárjuk, hogyan működnek a preferenciák a gyakorlatban, különösen a kulturális programokat illetően. Mindez azt jelenti, hogy egyrészt megvizsgáltuk, ki mennyire vonzódik a különféle szabadidős tevékenységekhez (azaz mennyire szereti csinálni őket), másrészt pedig azt mértük meg, hogy a különféle kulturális elfoglaltságok, programok közül a kérdezettek melyeket választották legalább egy alkalommal az utóbbi 2–3 hónapban. Célunk az volt, hogy feltárjuk: a művelődést, kultúrálódást szolgáló elfoglaltságok – s ezen belül a könyvolvasás, újságolvasás, internetezés – hol helyezkednek el a lakosság értékrendjében, ha a szabadidő eltöltéséről van szó.

20. ábra

A különféle szabadidős tevékenységek népszerűsége a 14–70 évesek körében

*Mennyire szereti csinálni: az értékelések átlaga
0-tól 100-ig terjedő skálán, ahol 0=egyáltalán nem szereti/nem szokta
csinálni; 100=nagyon szereti csinálni*

Kérdőívünkben összesen 18-féle lehetséges szabadidős tevékenységet soroltunk fel és arra kértük válaszadóinkat, mindegyikről mondják meg, hogy mennyire szeretik csinálni. A különböző elfoglaltságokkal kapcsolatos affinitásukat egy 1-től 5-ig terjedő skálán értékelhették, ahol az egyes azt jelentette, hogy egyáltalán nem szeretik az adott tevékenységet (illetve nem szokták csinálni), az ötös pedig azt, hogy nagyon szeretik. Az értékeléseket a feldolgozás során egy 0-tól 100-ig terjedő skálára transzformáltuk¹⁰, a 20. ábra az így kialakult népszerűségi sorrendet szemlélteti a pontszámok átlagaival.

A különböző szabadidős programok közül népszerűség tekintetében a családi és baráti kapcsolatok ápolása áll az első helyen (90, illetve 77 ponttal), s ezeket nem sokkal lemaradva a TV-nézés követi (73 ponttal). Az újságolvasás, az otthoni tevékenykedés (tevés-vevés, lakás csinosítgatása) és a könyvolvasás ezek után jönnek a sorban: a 14–70 évesek 60%-a úgy nyilatkozott, hogy szeret újságot olvasni, a könyvolvasással kapcsolatosan pedig 52%-uk jelentette ki ugyanezt¹¹. Az olvasáson túlmenően érdemes a különféle egyéb kulturális elfoglaltságok népszerűségét is vizsgálni. Az adatok tanúsága szerint a moziba, színházba, hangversenyre, kiállításra járás a közepesnél valamivel kevésbé mondhatóak népszerűnek: moziba járni a 14–70 évesek 35%-a szeret, színházba, hangversenyre, kiállításra 30%-uk megy szívesen. Az **olvasás tehát a többi kulturális jellegű elfoglaltsághoz képest meglehetősen előkelő helyen szerepel a lakosság kedvtelésesei között**, ami valószínűleg annak is köszönhető, hogy nem igényel különösebb befektetést

¹⁰Az átalakítás logikája: 1=0; 2=25; 3=50; 4=75; 5=100.

¹¹A „szereti” és „nagyon szereti” válaszok összevontan. (Azok, akik újságot és könyvet olvasni is nagyon szeretnek, a vizsgált népesség egyötödét képviselik.)

7.2. TV-nézés és olvasás

Fontosnak tartjuk, hogy a televíziózásról, mint a lakosság többségének szabadidejét nap mint nap átszövő tevékenységről külön is szót ejtsünk. Az emberek 87%-a naponta néz televíziót, 8%-uk hetente többször, 4%-uk heti egy-két alkalommal ül a képernyő elé. Mindössze 1–2% azok aránya, akik ennél ritkábban vagy sohasem tévénéznek. A 14–70 évesek heti átlagban 19 órát tévénéznek, s többségük (61%) arról számolt be, hogy erre az elfoglaltságra mindig jut elég ideje. Az újságolvasással kapcsolatban (amely heti átlagban három és fél órát jelent) ugyanakkor már csak 52%-uk, a könyvolvasással kapcsolatban pedig mindössze egyharmaduk nyilatkozott így. Az emberek kétharmada szívesen néz TV-t, könyvet olvasni ugyanakkor – mint már említettük – jóval kevesebben, 52%-nyian szeretnek.

17. táblázat

TV-nézés, újságolvasás és könyvolvasás

(%-os arányok a 14–70 éves népesség körében, N=3400)

	TV-né- zés	újság- olvasás	könyv- olvasás
jut rá ideje	61	52	32
nem mindig jut rá/nem jut rá ideje	37	38	51
szereti	66	60	52
nem szereti	6	8	12
egyáltalán nem szokta csinálni	1	9	16

TV-t nézni leginkább a 14–18 évesek szeretnek, könyvet, újságot olvasni viszont a 30–39 év közöttiek. Amíg a tinik többsége úgy gondolja, hogy mindig jut elég ideje egyik kedvenc elfoglaltságára, a TV-nézésre, addig az aktív korúak többnyire arról panaszkodnak, hogy nem tudnak annyit

olvasni, amennyit szeretnének. Különösen a 19–59 év közöttiek körében figyelhető meg az, hogy jóval magasabb azok aránya, akik szeretnek könyvet olvasni, mint azok aránya, akiknek erre van is idejük.

18. táblázat
A TV-nézéssel, újságolvasással
és könyvolvasással kapcsolatos attitűdök
a különböző életkori csoportokban
(%-os megoszlások)

	szeret TV-t nézni	jut rá ideje	szeret könyvet olvasni	jut rá ideje	szeret újságot olvasni	jut rá ideje
14–18 éves	74	65	45	41	52	49
19–29 éves	62	57	50	28	55	49
30–39 éves	62	49	60	28	65	45
40–59 éves	63	60	54	32	64	54
60–70 éves	76	85	41	40	58	64
összesen	66	61	52	32	60	52

Minél iskolázottabb valaki, annál valószínűbb, hogy szeret könyvet olvasni, a tanulók körében pedig – akik többnyire valószínűleg kötelező olvasmányokat olvasnak – az olvasási kedv átlagosnak mondható. A diplomások összességében 82%-a nyilatkozott úgy, hogy szeret könyvet olvasni, a legfeljebb 8 osztályt végzetteknél csak 29%.

19. táblázat
A könyv olvasási kedv alakulása
iskolázottság szerint

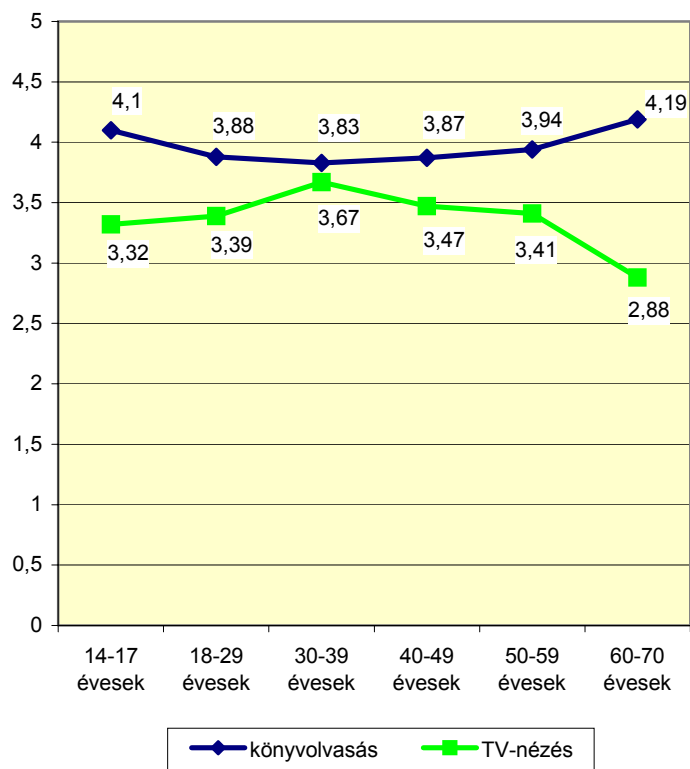
	szeretnek olvasni, %*	mennyire szeret olvasni, átlag**
8 általános	29	2,52
szakmunkás	44	3,21
érettségi	69	4,00
felsőfokú	82	4,32
tanuló	54	3,57
összesen	52	3,39

*Szeret, illetve nagyon szeret olvasni.

**Ahol az 5=nagyon szeret olvasni; 1= egyáltalán nem szeret/nem szokott olvasni

Érdekes megfigyelni, hogy ha a könyv olvasási kedvet a TV-nézéshez kapcsolódó attitűdökkel együtt vizsgáljuk, akkor a 30–39 évesek körében a két tevékenységhez való viszonyulás többé-kevésbé hasonló, ám ezt az életszakaszt megelőzően, illetőleg azt követően ismét „nyílik az olló két szára” és a TV-nézés kerül ki győztesen az összehasonlításból. A legidősebb korosztály tagjai (60–70 évesek) a fiatalokhoz hasonlóan már sokkal jobban szeretnek TV-t nézni, mint olvasni, sőt, a két elfoglaltsághoz kapcsolódó mutató (mennyire szereti csinálni) értéke között ebben a korcsoportban még nagyobbak is az eltérések, mint a legfiatalabbak körében.

21. ábra
A könyv olvasási és a TV-nézési kedv alakulása
az egyes életkori csoportokban
Mennyire szereti csinálni: az 1-től 5-ig terjedő skálán adott értékelések
átlagai

7.3. *Az olvasási szokások és a szabadidő-eltöltés összefüggései*

A lakosság egyes rétegei különböző aktivitással vesznek részt az egyes kulturális programokban, s az egyéb szabadidős tevékenységek iránti vonzalmuk is rendkívül eltérő lehet. E két szempont (a kulturális részvétel, illetve a szabadidős programokban felállított preferencia-sorrend) egyidejű figyelembevételével alapvetően négy csoportot különböztettünk meg az elemzés során, amelyeket a következőképpen neveztünk el¹²:

1. **„AKTÍV KULTURÁLIS”** típus (24%), aki szabadidejében egyaránt szívesen választ társasági és egyedül is végezhető elfoglaltságokat, otthoni és kimozdulást igénylő tevékenységeket és utóbbiak esetében preferálja a kulturális programokat: a könyvtárba, színházba, kulturális előadásokra, kiállításokra járást, helyi rendezvények látogatását, városnézést. A tévészésért az átlagosnál kevésbé lelkesedik.
2. **„TEVÉKENY FIATALOS”** típus (16%), akinél a társasági élet (barátok, vendégek), a könnyebb kikapcsolódást ígérő tevékenységek (tánc, mozi) és a sport (sportolás, sportrendezvények látogatása) játssza a legnagyobb szerepet, ha a szabadidő eltöltéséről van szó, az egyéb tevékenységek, kulturális programok kevésbé vannak jelen életében. Különösen a kertészkedés és a lakás csinosíthatása áll távol tőle, hiszen jobban szeret kimozdulni, eljárni és szabadidejét házon kívül tölteni.

¹²Az egyes csoportokba a kérdezettek 94%-át, vagyis az érdemi választ adókat tudtuk besorolni (N=3202).

3. A **„BÉKÉS OTTHONÜLŐ” TÍPUS** (29%) ugyanakkor éppen ezeket az otthon, illetve ház körül is végezhető elfoglaltságokat kedveli: könyvet, újságot olvas, otthonában tevékenykedik, kertészkedik, állataival foglalkozik, hobbijának él. A kimozdulást igénylő tevékenységek közül elsősorban nem a kulturális programok ragadják meg érdeklődését, sokkal inkább a természetjárás, túrázás, illetve városnézés vonzza. Még akkor sem biztos, hogy elmegy moziba, színházba, kiállításra, ha úgy gondolja, hogy szeretne, és még leginkább a könyvtár, könyvesbolt, valamint a művelődési ház, ahol meg szokott fordulni.

4. A **”LUSTA TV-NÉZŐ”** (31%) szinte alig jut el kulturális programokra és a természetjárás, sport sem tartozik kedvelt tevékenységei közé. Az átlagosnál kevésbé szeret könyvet, újságot olvasni, nem számítógépezik, internetezik, s összességében kevés olyan szabadidős elfoglaltság van, amiért lelkesedik vagy amiben aktívan részt vesz. A tévénézés az egyetlen olyan időtöltés, amely igazán jellemző rá, a barátaival való találkozás az átlagosnál kisebb mértékben vonzza és ő az, aki a legritkábban jut el koncertre, színházba, moziba.

20. táblázat
Szabadidő-csoportok a 14–70 éves lakosság körében
(%-os megoszlások)

	a teljes 14–70 éves népesség körében, N=3400	az érdemi válaszadók körében, N=3202
aktív kulturális	23	24
tevékeny fiatalos	15	16
békés otthonülő	27	29
lusta TV-néző	30	31
nem besorolható	6	–

Az „aktív kulturális” típushoz jellemzőbben tartoznak nők, mint férfiak, míg a „tevékeny fiatalos” típushoz inkább férfiakat sorolhatunk (a „békés otthonülő” és a „lusta TV-nézők” körében a két nem képviselői körülbelül az átlagosnak megfelelő arányban vannak jelen). A szabadidős tevékenységekben kifejtett aktivitás az életkor előrehaladtával értelemszerűen csökken, s míg a kulturális és egyéb programokra sűrűn eljáró, aktív csoport tagjai elsősorban fiatalok (40 év alattiak) addig az ennél idősebbek jellemzően a „békés otthonülő” és a szinte csak televíziót nézők között képviseltetik magukat. Az „aktív kulturális” és a „tevékeny fiatalos” típus között alapvető eltérés, hogy a kultúra iránt intenzívebben érdeklődők között nemcsak 14–17 éveseket és tanulókat, diákokat, hanem 30–39 év közöttieket és aktív keresőket is az átlagnál magasabb arányban találunk. A nagyobb kulturális aktivitás általában véve jellemzőbb a nagyvárosok lakóinál, a „tevékeny fiatalos” típus tagjai pedig egyértelműen a fővárosban találhatóak meg a legnagyobb arányban. A „békés otthonülő” a nagyobb és kisebb városokban, illetve a községekben egyaránt az átlagosnak megfelelő

arányban képviseltetik magukat, azok viszont, akiknél a TV-nézés a leggyakoribb szabadidős elfoglaltság leginkább községbeliek és kisebb települések lakói. (M 13. sz. táblázat)

A szabadidő eltöltésének lehetőségeit természetesen az anyagi viszonyok is behatárolják, ami nyomon követhető a különböző jövedelmi helyzetű lakossági csoportok szokásaiban: elmondható, hogy minél magasabb jövedelemmel rendelkezik valaki, annál biztosabb, hogy szabadidejét tartalmas elfoglaltságokkal, aktívan tölti el (s így az aktív kulturális, illetve tevékeny, fiatalos csoportokban képviselteti magát), míg a korlátozottabb anyagi lehetőségek szűkebb határt szabnak a programválasztásnak, s nagyobb eséllyel vezetnek a szabadidő alacsony kihasználtságához és egysíkúsághoz. *(Lásd a 21. táblázatot.)*

Megvizsgáltuk, hogy a korábbiakban ismertetett könyvolvasói, újságotolvasó, illetve internetes olvasói csoportok tagjai mely típusba sorolhatóak a szabadidő eltöltése, s a kulturális aktivitás szempontjából. Azt találtuk, hogy az intenzíven olvasók, azaz akik gyakran és sokat olvasnak, valamint többféle műfajt is érintenek – legyen szó akár könyvolvasásról, újságotolvasásról vagy internetes olvasásról – szabadidejük eltöltésében is sokoldalúságról, szerteágazó érdeklődésről tesznek tanúbizonyságot és a kulturális programokhoz is jóval nagyobb mértékben vonzódnak, mint kevesebbet vagy ritkábban olvasó társaik. A „kocapolvasókat” leszámítva egyébként minden egyes könyvolvasói csoport tagjai felülreprezentáltak a szabadidejüket aktívan, kulturális tevékenységek sűrűbb beiktatásával eltöltők körében. Az újságotolvasók közül még a női magazinok olvasói számítanak jellemzően kulturálisnak, az internetes olvasók köréből pedig értelemszerűen az érett kulturális típusokhoz tartozók.

21. táblázat
Szabadidő-csoportok a 14–70 éves lakosság körében
(az egyes típusok aránya
a különböző lakossági csoportokban, N=3202)

	aktív kulturális típus	tevékeny fiatalos típus	békés ott- honülő típus	lusta té- vénéző típus
Nem				
férfi	18	22	28	31
nő	29	10	29	32
Életkor				
14–17	33	51	4	12
18–29	26	33	23	17
30–39	34	13	32	21
40–49	26	5	34	35
50–59	18	3	37	43
60–70	7	0	30	63
Iskolai végzettség				
8 általános	3	5	24	68
szakmunkás	13	16	41	31
érettségi	33	16	38	14
felsőfokú	62	9	21	7
tanuló	40	48	5	7
Gazdasági aktivitás				
dolgozik	29	17	35	19
GYES,GYED	31	4	34	31
nyugdíjas	8	1	29	62
munkanélküli	15	15	27	43
tanuló	40	48	5	7
egyéb eltartott	14	8	20	58
válaszhiány	52		11	36
Összesen	24	16	29	31

Azok, akiket – szabadidő-eltöltési szokásaikat alapul véve – „tevékeny fiatalos” jelzővel illettünk, leginkább a „gyakorlatias” és „kalandor” könyvolvasókkal, a férfi lapok olvasóival és az elsősorban szórakozást, kikapcsolódást kereső internetes olvasókkal mutatnak szorosabb rokonságot. Míg ez a típus inkább férfiasnak mondható, addig a „békés otthonülők” olvasási szokásai leginkább vegyesek vagy nőiesek: utóbbiak körében ugyanis az „érzelmes” könyvolvasók mellett a „kalandorok” és gyakorlatias dolgok iránt érdeklődő olvasók is felülreprezentáltak, csakúgy, mint a női lapok olvasói és az internetet olvasásra egyáltalán nem használók (mint láttuk az internetező nők aránya alulmúlja az internetező férfiakét). A „békés otthonülők” között azonban leginkább olyanokat találunk, akik keveset és ritkán olvasnak, illetve akik kevésféle könyvműfajt érintenek (és jobbára csak a könnyű irodalmat kedvelik). *Lásd a 22. táblázatot.*

A szabadidejükben leginkább csak televíziót néző és kulturális programokban igen kis százalékban részt vevő emberek több mint fele nem olvas könyvet, 50%-uk azok közé tartozik, akik szinte csak napilapot olvasnak, túlnyomó többségük (96%-uk) pedig egyáltalán nem szokott internetezni, interneten olvasni.

22. táblázat
Az olvasási szokások és a szabadidő eltöltésének
összefüggései

a különböző típusokhoz sorolhatók aránya
az egyes olvasói csoportokban, N=3202

	aktív kultu- rális	tevé- keny fi- atalos	békés otthon- ülő	lusta tévé- néző	Ösz- sze- sen
Könyv olvasó csoportok szerint					
mindenevők	71	19	10	1	100
intenzív sztori- keresők	46	14	29	11	100
ézelmesek	39	14	34	14	100
kalandorok	35	24	32	10	100
gyakorlatiasok	36	25	34	6	100
koca-olvasók	9	17	37	37	100
nem olvasnak	4	9	23	64	100
Újságolvasói csoportok szerint					
vegyes intenzív	56	16	24	3	100
női magazin	36	12	36	16	100
férfi magazin	16	30	29	24	100
szinte csak napilap	18	13	30	40	100
nem olvas újságot/ nem besorolható	8	5	16	71	100
Internetes olvasói csoportok szerint					
intenzív fiatalos	56	35	9	–	100
bulvár fiatalos	30	51	13	6	100
munkamániás	52	24	18	5	100
érett, kulturális	80	12	7	1	100
nem olvas internet- ten/nem besorolható	15	11	33	40	100
a 14–70 éves népes- ség körében összesen	24	16	29	31	100

8. ÖSSZEFOGLALÁS

A Magyarországon élő 14–70 éves népesség könyvolvasási, újságolvasási és internetes olvasási gyakorlatával kapcsolatos főbb megállapításokat – az alábbiakban röviden összefoglaljuk.

Könyv, újság, internet

- A 14–70 éves népesség összesen 86%-a saját állítása szerint több-kevesebb gyakorisággal olvas valamilyen könyvet, 36% napi rendszerességgel vagy hetente többször olvas. A könyvolvasók tábora szigorúbban tekintve – kizárva azokat ebből a körből, akik az elmúlt egy év során egyetlen könyvet sem olvastak – ma Magyarországon 73%-os.
- A vizsgált népesség 86%-a szokott újságot olvasni, legtöbben helyi, illetve országos napilapokat. A 14–70 éves lakosság 68%-a hetente többször kézbe vesz valamilyen típusú újságot, magazint.
- Magyarországon a 14–70 éves népesség 26%-a szokott internetezni, többségük egyben olvasásra is használja az internetet. A világhálón legalább havi szinten olvasók aránya a vizsgált népesség körében 23%.

Jellegzetes társadalmi-demográfiai különbségek

- A 30–39 éves korosztály tagjai, a felsőfokú végzettségűek, a magasabb jövedelműek (havi 150 ezer Ft felett keresők) és a nagyvárosokban élők (Budapest, megyeszékhelyek) mindhárom olvasói szegmensben felülreprezentáltak. A jelenleg középiskolába, illetve felsőoktatási intézményben tanulók helyzete speciális: ők mindhárom vizsgált szempontból nagyobb százalékban sorolhatók a rendszeresen olvasók táborához.

- Mindent összevetve az olvasási gyakorlatot legerőteljesebben meghatározó tényezőnek az iskolázottság bizonyul. A könyvolvasást vizsgálva az adatok tanúsága szerint a szakmunkások és az érettségizettek között húzódik erőteljesebb határvonal, az újságolvasást illetően viszont a legfeljebb 8 általánost végzettek és az érettségivel rendelkezők között. Míg az internetes olvasás az alacsonyabb iskolázottságúak elenyésző százalékánál jellemző, miközben a diplomások több mint fele mondhatja el magáról, hogy havi szinten használja olvasásra ezt a médiumot.
- A települési lejtőn lefelé haladva a könyvolvasók aránya csökkenő tendenciát mutat. Hasonlóképpen alakul az internetes olvasók aránya. Az újságolvasást vizsgálva kevésbé tendenciózus összefüggésekre bukkanunk (az újságolvasók a vidéki városokban élők, valamint a 10–100 ezer közötti lélekszámú városok lakosai köréből jellemzőbben kerülnek ki, mint a fővárosiak vagy a községekben lakók köréből).

Könyvolvasás

- Az emberek 27%-a saját elmondása szerint vagy egyáltalán nem szokott olvasni vagy egyszer sem vett könyvet a kezébe az elmúlt egy esztendőben. (A legfeljebb 8 általános iskolai osztályt végzetteknek 53%-a, 60–70 év közöttiek 47%-a ebbe a táborba sorolható.) A könyvet nem olvasók 52%-a újságot sem olvas, elsőprő többségük pedig az internetet sem használja olvasásra.
- A fiatalok – különösen a 18 év alattiak – valószínűsíthetően nagyrészt tanulmányaik révén kerülnek kapcsolatba a könyvekkel, s ahogy kikerülnek az iskolapadból, sokan közülük már nem olvasnak olyan gyakran, mint korábban. Az olvasási kedv azonban nemcsak az iskolapadból kikerülve, hanem a teljes 14–70 éves

népességet vizsgálva is csökkenő tendenciát mutat az életkor előrehaladtával, s ez a trend különösen a már említett 14 és a 27 év közötti korosztály tagjai, valamint az 55 év feletti körét tekintve feltűnő.

- Az emberek leginkább otthon lévő régebbi könyveiket, ezen kívül pedig a saját maguk számára vásárolt könyveket és az ajándékba kapott könyveiket olvassák. A kölcsönzés, azaz a könyvtár használata csupán egy szűkebb réteget érint ma Magyarországon. A könyvtárak esetében a könnyű elérhetőség nem generál a művelődési házakéhoz mérhető kihasználtságot, hiszen az elmúlt egy évben a 14–70 éves lakosság 37%-a volt könyvtárban legalább egy alkalommal, míg a nagyrészt távolabb eső moziba, múzeumba ennél többen jutottak el ez idő alatt.
- Jelenleg a 14–70 éves lakosság 23%-a rendelkezik érvényes könyvtárlátogatói kártyával, 42%-uk csak korábban volt beiratkozva valamelyik könyvtárba. A könyvtárak leggyakoribb látogatói a tanulók: 82%-uk elmondhatja magáról, hogy járt az elmúlt évben könyvtárban, sőt, ők azok, akik egyben a leggyakrabban is keresik fel ezeket az intézményeket.
- Könyvesboltban a múlt évben – akár vásárolni, akár csak nézelődni – a vizsgált népesség 67%-a volt legalább egy alkalommal. A lakosság egyharmada ugyanakkor a kérdézt megelőző 12 hónap során egyszer sem keresett fel könyvtárat és könyvet sem vásárolt ez idő alatt. Ez utóbbi csoportot főként 60–70 év közöttiek, alacsony iskolázottságúak és olyanok alkotják, akik nagyon nehezen élnek meg jövedelmükből. A könyvtárlátogatók és könyvvásárlók többet és gyakrabban olvasnak, míg azoknak, akik sem könyvtárba, sem könyvesboltba nem járnak 56%-a egyáltalán nem olvas könyvet.
- Az olvasási kedv erős összefüggést mutat az otthon fellelhető könyvek számával: akiknél több könyv van

kéznél a lakásban, azok gyakrabban és többet olvasnak és fordítva.

- A könyvolvasás intenzitásának mértéke elsősorban az iskolai végzettségtől és a kultúra, műveltség, valamint a pénz fontosságának megítélésétől függ. Az, hogy valaki férfi vagy nő, valamivel kisebb mértékben befolyásolja az olvasottságot.
- A könyvműfajok lakossági preferencialistájának élén a hobbikönyvek, illetve hasznos tanácsokat, információkat tartalmazó könyvek állnak. A népszerűségi listán az állatokkal, növényekkel, természettel kapcsolatos könyvek, a klasszikus szépirodalom (regények, novellák), valamint a szakirodalom és a kalandregények következnek a sorban. A vizsgált könyvtípusok köréből a drámák, színművek, a társadalmi-politikai kérdésekről szóló kiadványok és az ezoterikus könyvek számítanak a legkevésbé elterjedtek.
- A könyvolvasók műfaji preferenciáit és könyvolvasási szokásait illetően alapvetően hat eltérő olvasói csoportot különböztethetünk meg:
 1. „MINDENEVŐK”: széles érdeklődési körrel rendelkező intenzív olvasók (az olvasók 14%-a)
 2. „INTENZÍV SZTORI-KERESŐK”: a szépirodalom, a könnyű irodalom és romantika iránt intenzíven érdeklődők (az olvasók 5%-a)
 3. „ÉRZELMESEK”: a szépirodalom és romantika kedvelői (az olvasók 16%-a).
 4. „KALANDOROK”: a kalandregények és krimik iránt, valamint a természetről szóló, a tudományos ismeretterjesztő jellegű és a történelmi tárgyú könyveket kedvelők (az olvasók 12%-a)
 5. „GYAKORLATIASOK”: a reáltudományok és a gyakorlatias dolgok iránt érdeklődők, humán érdeklődési területeket elutasítók (az olvasók 14%-a)

6. „KOCA-OLVASÓK”: keveset és kevésféle könyvet olvasók (az olvasók 37%-a)

Újságotolvasás

- Helyi és országos napilapokat a 14–70 éves lakosság 77%-a olvas havi szinten. A női lapok, magazinok 47% érdeklődésére tartanak számot, ennyien vannak azok, akik legalább havonta egyszer-kétszer lapozgatnak ilyen újságokat. Egészséggel foglalkozó lapokat 31% szokott havonta forgatni, a rejtvénylapok, az autós magazinok, a lakás-ház tematikájú újságok és a konyhai lapok olvasottsága pedig 20–25%-os.
- A könyvolvasói típusokhoz hasonlóan az újságotolvasási szokások alapján is elkülöníthetők jellegzetes olvasói csoportok:
 1. „AKTÍV SOKOLDALÚ OLVASÓK”: érdeklődési körük meglehetősen szerteágazó (az újságotolvasók 13%-át alkotják)
 2. „NŐI MAGAZIN OLVASÓK”: érdeklődésük a női lapok iránt a legnagyobb az újságotolvasók 22%-a)
 3. „FÉRFI MAGAZIN OLVASÓK”: egyértelműen „fér-fias” érdeklődés jellemzi őket (az újságotolvasók 17%-a)
 4. „NAPILAP OLVASÓK”: többnyire csak helyi és/vagy országos napilapokat olvasnak (az újságotolvasók 46%-a)
- Azok, akik újságot és könyvet olvasni egyaránt nagyon szeretnek a 14–70 éves népesség egyötödét képviselik.

Internetes olvasás

- A 14–70 évesek **háromnegyede (74%-a) számára az internetes olvasás még nem elérhető**: 59%-uk nem használ számítógépet sem, 15%-uk pedig ugyan használ számítógépet, de egyáltalán nem szokott internetezni. Az

- internetetől távol maradók tipikusan 40–50 év felettiak, alacsony iskolázottságúak és alacsony jövedelműek.
- Az internetes olvasásban élenjáró csoportok (zárójelben az interneten legalább havonta olvasók %-a):
 - tanulók (67%)
 - 14–17 évesek (60%)
 - diplomások (53%)
 - 200 ezer Ft feletti havi jövedelemmel rendelkezők (50%)
 - fővárosiak (37%)
 - 150–200 ezer Ft/hó jövedelemmel rendelkezők (37%)
 - 18–29 évesek (35%)

 - Az internetes olvasóknak alapvetően négy típusa rajzolódott ki:
 1. „INTENZÍV FIATALOS” VAGY: „SOKOLDALÚ FIATALOS” OLVASÓK: „mindenevőnek” számítanak: érdeklődésük meglehetősen szerteágazó (az internetes olvasók 18%-a)
 2. „BULVÁR FIATALOS” OLVASÓK: elsősorban a szórakozást, a kikapcsolódást, az érdekességeket keresik és a könnyedebb témákhoz vonzódnak (az internetes olvasók 25%-a)
 3. „MUNKAMÁNIÁSOK”: főként munkájukkal és tanulmányaikkal kapcsolatos írásokat, szakirodalmat keresnek az interneten (az internetes olvasók 37%-a)
 4. „ÉRETT KULTURÁLIS” OLVASÓK: érdeklődésükben a munka, tanulás, hírolvasás emellett a kultúra, az egészség és az utazás is nagy szerephez jut (az internetes olvasók 18%-a)

Összefoglalásképpen elmondhatjuk, hogy:

- az olvasási szokásokat legerőteljesebben meghatározó tényező egyértelműen az iskolázottság (ez a könyvolvasás, az újságolvasás és az internetes olvasás vizsgálata során egyaránt bebizonyosodott);
- a könyvolvasási szokások szoros összefüggést mutatnak az újságolvasási szokásokkal, s ez az összefüggés nemcsak az olvasás gyakoriságában, de intenzitásában és a témaválasztásban is megfigyelhető;
- a könyvolvasási és újságolvasási szokások nagymértékben „átörökítődnek” az internetes olvasásba, s igaz ez a nem elektronikus olvasásban jellemzően meglévő társadalmi különbségekre is (nem szólva a hozzáférési lehetőségekben megfigyelhető eltérésekről);
- a szabadidő eltöltésének különféle módjai szignifikáns módon összefüggnek az olvasási gyakorlattal, amely összefüggés lényege, hogy az érdeklődés, aktivitás bizonyos társadalmi rétegeknél „hatványozódik”, míg más társadalmi szegmensek esetében – az elektronikus kultúra térhódítása során vagy annak ellenére – továbbra is halmozódik a lemaradás.

MELLÉKLET

**M 1. táblázat. Az Ön számára mit jelent a kultúra?
A „kultúra” fogalmán könyvet, olvasást, olvasottságot
(is) értők aránya a különböző gyakorisággal olvasók
körében**

(%-os megoszlások a 14–70 éves népesség körében, N=3400)

<i>Milyen gyakran szokott Ön könyvet olvasni?</i>	<i>%</i>
naponta	25
hetente többször	21
hetente egyszer	17
havonta többször	19
havonta egyszer	18
ritkábban	14
soha	10
összesen	18

**Nyitott kérdésre adott spontán válaszok alapján*

**M 2. táblázat. „Az Ön számára mit jelent a kultúra?”
A „kultúra” fogalmán könyvet, olvasást, olvasottságot
(is) értők aránya
az egyes lakossági csoportokban***

(%-os arányok a 14–70 éves népesség körében, N=3400)

Nem	
Férfi	16
Nő	19
Életkor	
14–17	10
18–29	15
30–39	20
40–49	18
50–59	22
60–70	18

Az M 2. táblázat folytatása

Iskolai végzettség	
8 általános	16
szakmunkás	17
érettségi	19
felsőfokú	23
tanuló	13
A lakóhely típusa	
Budapest	19
Megyeszékhely	20
Város	19
Község	15
A háztartás havi jövedelme	
60 ezer alatt	13
60–89 ezer Ft	17
90–149 ezer Ft	19
150–200 ezer Ft	21
200 ezer felett	19
nincs adat	18
Szubjektív jövedelmi helyzet	
kényelmesen megélünk a jelenlegi jövedelmünkből	18
kijövünk a jelenlegi jövedelmünkből	18
nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkből	17
nagyon nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkből	18
nincs adat	13
A lakóhely településnagysága	
2000 alatti község	15
2–20 ezer közötti község	14
10 ezer alatti város	14
10–100 ezer közötti város	20
megyeszékhely	20
Budapest	19
A 14–70 éves népesség körében összesen	18

**Nyitott kérdésre adott spontán válaszok alapján.*

M 3. táblázat
A kultúra, műveltség fontossága az egyes
társadalmi-demográfiai csoportok számára
(a fontossági mutatók átlagértékeid 1-10-ig terjedő skálán,
ahol 10 = nagyon fontos, 1 = egyáltalán nem fontos)

Nem	
férfi	6,4
nő	6,7
Életkor	
14–17	6,8
18–29	6,7
30–39	6,9
40–49	6,6
50–59	6,4
60–70	5,8
Iskolai végzettség	
8 általános	5,4
szakmunkás	6,4
érettségi	7,1
felsőfokú	7,9
tanuló	6,9
Gazdasági aktivitás	
dolgozik	6,9
GYES,GYED	6,5
nyugdíjas	5,9
munkanélküli	6,3
tanuló	6,9
egyéb eltartott	6,2
válaszhiány	6,5
Lakóhely típusa	
Budapest	6,8
Megyeszékhely	6,7
Város	6,7
Község	6,2

Az M 3. táblázat folytatása

A háztartás havi jövedelme	
60 ezer alatt	5,8
60–89 ezer Ft	6,2
90–149 ezer Ft	6,7
150–200 ezer Ft	7,2
200 ezer felett	7,3
nincs adat	6,7
Szubjektív jövedelmi helyzet	
kényelmesen megélünk a jelenlegi jövedelmünkből	7,0
kijövünk a jelenlegi jövedelmünkből	6,9
nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkből	6,3
nagyon nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkből	5,8
nincs adat	6,9
A lakóhely településnagysága	
2000 alatti község	6,3
2–20 ezer közötti község	6,1
10 ezer alatti város	6,4
10–100 ezer közötti város	6,8
megyeszékhely	6,7
Budapest	6,8
A lakóhely régiója	
Közép–Magyarország	6,7
Közép–Dunántúl	6,7
Nyugat–Dunántúl	6,6
Dél–Dunántúl	6,6
Észak–Magyarország	6,6
Észak–Alföld	6,1
Dél–Alföld	6,6
A 14–70 éves népesség körében összesen	
	6,6

M 4. táblázat
A legalább havonta olvasók aránya a különböző
jövedelmi helyzetű csoportokban, %

	könyv- olvasás	újság- olvasás	olvasás az interneten
A háztartás havi jövedelme			
60 ezer alatt	40	71	6
60–89 ezer Ft	43	83	10
90–149 ezer Ft	60	88	18
150–200 ezer Ft	74	93	37
200 ezer felett	80	95	50
nincs adat	65	88	36
Szubjektív jövedelmi helyzet			
kényelmesen meg- élünk a jelenlegi jövedelmünkből	78	92	57
kijövünk a jelenlegi jövedelmünkből	66	91	29
nehezen élünk meg a jelenlegi jövedel- münkből	50	84	14
nagyon nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkből	38	70	8
nincs adat	74	88	46
A 14–70 éves népesség körében összesen	58	85	23

M 5. táblázat
A legalább havonta olvasók aránya
különböző lakóhelyen élők körében, %

	könyv- olvasás	újság- olvasás	olvasás az interneten
Lakóhely típusa			
Budapest	77	86	37
Megyeszékhely	67	88	29
Város	57	88	22
Község	44	81	14
A lakóhely településnagysága			
2000 alatti község	44	84	11
2–20 ezer közötti község	43	78	16
10 ezer alatti város	45	82	18
10–100 ezer közötti város	61	90	23
megyeszékhely	67	88	29
Budapest	77	86	37
A lakóhely régiója			
Közép–Magyarország	71	85	32
Közép–Dunántúl	59	92	27
Nyugat–Dunántúl	59	92	21
Dél–Dunántúl	51	82	16
Észak–Magyarország	51	81	20
Észak–Alföld	47	81	16
Dél–Alföld	49	85	19
A 14–70 éves népesség körében összesen	58	85	23

M 6. táblázat
A könyvet, újságot és internetes oldalakat
egyaránt olvasók* százalékos aránya
az egyes lakossági csoportok körében, %

Életkor	
14–17	39
18–29	26
30–39	21
40–49	13
50–59	10
60–70	3
Iskolai végzettség	
8 általános	1
szakmunkás	5
érettségi	19
felsőfokú	46
tanuló	49
Lakóhely típusa	
Budapest	29
Megyeszékhely	24
Város	17
Község	10
A háztartás havi jövedelme	
60 ezer alatt	4
60–89 ezer Ft	6
90–149 ezer Ft	14
150–200 ezer Ft	30
200 ezer felett	43
nincs adat	27
A 14–70 éves népesség körében összesen	18

**legalább havonta olvas*

M 7. táblázat
A könyvolvasás gyakorisága az egyes
lakossági csoportok körében, %-os arányok

	nem szokott olvasni	ritkában	havonta egyszer	havonta többször	hetente egyszer	hetente többször	naponta	nem tudja, válaszhiány
Nem								
férfi	30	19	8	8	5	16	13	1
nő	23	15	7	10	5	16	24	0
Életkor								
14–17	9	23	10	9	7	19	24	0
18–29	23	17	9	11	7	17	16	0
30–39	19	18	7	10	6	20	20	0
40–49	29	17	7	8	4	15	21	1
50–59	29	17	5	9	5	17	17	0
60–70	47	10	5	5	4	11	16	1
Iskolai végzettség								
8 általános	53	16	5	6	4	8	7	1
szakmunkás	31	23	8	9	5	14	11	0
érettségi	12	14	8	13	8	21	24	0
felsőfokú	5	8	5	7	4	25	45	0
tanuló	8	17	11	11	7	21	25	0
Gazdasági aktivitás								
dolgozik	20	18	7	10	5	19	20	0
GYES,GYED	32	18	6	5	6	15	19	0
nyugdíjas	43	13	5	8	4	11	15	1
munkanélküli	32	19	8	9	5	12	14	1
tanuló	8	17	11	11	7	21	25	0
egyéb eltartott	46		2	4	5	12	10	0
válaszhiány		14	11	36			39	0

Az M7. táblázat folytatása

Lakóhely típusa								
Budapest	11	13	7	10	6	23	30	0
Megye- székhely	21	14	7	11	5	21	21	0
Város	26	17	8	9	6	16	17	1
Község	38	20	6	7	5	11	13	0
A háztartás havi jövedelme								
60 ezer alatt	45	16	5	8	3	10	12	1
60–89 ezer Ft	38	19	6	8	6	12	12	1
90–149 ezer Ft	24	16	7	11	6	18	18	0
150–200 ezer Ft	13	15	8	10	6	22	26	0
200 ezer felett	8	12	8	7	8	24	33	0
nincs adat	18	17	9	9	5	19	23	0
Szubjektív jövedelmi helyzet								
kényelmesen megélünk a jelenlegi jö- vedel- münkből	12	11	10	9	8	21	29	0
kijövünk a jelenlegi jövedel- münkből	18	17	8	10	6	19	22	0
nehezen élünk meg a jelenlegi jö- vedelmünk- ből	33	18	7	8	6	14	15	0
nagyon ne- hezen élünk meg a jelen- legi jövedel- münkből	45	17	4	8	2	11	13	1
nincs adat	10	13	6	16	4	24	24	3

Az M 7. táblázat folytatása

A lakóhely településnagysága								
2000 alatti község	40	17	7	9	4	11	12	0
2–20 ezer közötti község	35	22	5	6	5	12	14	1
10 ezer alatti város	40	14	7	7	6	10	13	2
10–100 ezer közötti város	21	18	9	10	6	17	19	0
megyeszékhely	21	14	7	11	5	21	21	0
Budapest	11	13	7	10	6	23	30	0
A lakóhely régiója								
Közép-Magyarország	15	15	8	9	7	20	27	0
Közép-Dunántúl	25	17	5	9	4	21	20	0
Nyugat-Dunántúl	28	14	10	13	5	14	16	0
Dél-Dunántúl	30	19	6	10	3	15	17	0
Észak-Magyarország	33	18	6	5	6	14	17	1
Észak-Alföld	38	16	6	10	6	13	11	0
Dél-Alföld	29	20	8	8	4	15	14	2
A 14–70 éves népesség körében összesen	27	17	7	9	5	16	19	0

M 8. táblázat
A könyvolvasás gyakorisága a különböző számú
könyvvel rendelkezők körében
(a 14–70 éves népesség körében, érdemi válaszadók, N=2844)

<i>Hány könyvük van otthon a lakásban?</i>	naponta/he- tente többször olvas	heti egy- szer/ha- vonta többször olvas	havonta egyszer vagy rit- kábban olvas	nem olvas	nem tudja, vá- lasz- hiány	össze- sen
egy sincs	16	2	32	50	–	100
1–99 db	21	17	33	28	–	100
100–299 db	33	19	32	16	–	100
300–499 db	49	18	24	8	–	100
500–799 db	54	14	25	6	1	100
800–999 db	63	20	10	7	1	100
1000–1499 db	69	15	12	5	–	100
1500–1999 db	59	11	29	1	–	100
2000–2999 db	84	10	5	2	–	100
3000–3999 db	94	–	3	2	–	100
4000–4999 db	89	–	11		–	100
5000–6999 db	65	20	12	3	–	100
több mint 7000 db	63	15	21	–	–	100
A 14–70 éves népesség körében összesen	35	14	24	27	0	100

M 9. táblázat
Házikönyvtár és olvasás: az otthon található
és a tavaly elolvasott könyvek száma
a különböző végzettségi csoportoknál

	a lakásban található könyvek száma	az elmúlt egy év során elolvasott könyvek száma
Nem	átlagok (db)	
férfi	445	9
nő	477	13
Életkor		
14–17	478	10
18–29	374	11
30–39	410	12
40–49	527	13
50–59	541	11
60–70	499	9
Iskolai végzettség		
8 általános	199	6
szakmunkás	284	9
érettségi	513	14
felsőfokú	1019	20
tanuló	528	11
Lakóhely típusa		
Budapest	615	15
Megyeszékhely	527	13
Város	510	11
Község	291	9

Az M 9. táblázat folytatása

A háztartás havi jövedelme		
60 ezer alatt	287	9
60–89 ezer Ft	284	9
90–149 ezer Ft	430	12
150–200 ezer Ft	555	14
200 ezer felett	783	16
nincs adat	579	12
Szubjektív jövedelmi helyzet		
kényelmesen megélünk a jelenlegi jövedelmünkben	811	13
kijövünk a jelenlegi jövedelmünkben	511	13
nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkben	381	9
nagyon nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkben	265	12
nincs adat	692	11
A lakóhely településnagysága		
2000 alatti község	239	10
2–20 ezer közötti község	344	9
10 ezer alatti város	492	11
10–100 ezer közötti város	514	11
megyeszékhely	527	13
Budapest	615	15
A lakóhely régiója		
Közép–Magyarország	605	13
Közép–Dunántúl	473	13
Nyugat–Dunántúl	409	9
Dél–Dunántúl	413	12
Észak–Magyarország	339	11
Észak–Alföld	301	10
Dél–Alföld	466	10
A 14–70 éves népesség körében összesen		
	462	11

M 10. táblázat
A könyvtárak és könyvesboltok látogatottsága
a 14–70 éves népesség körében, N=3400
 (%-os arányok)

Az elmúlt évben legalább egyszer volt...

	könyv- tárban	könyvesbolt- ban vásárolni	könyvesboltban csak nézelődni
Nem			
férfi	33	53	49
nő	41	69	64
Életkor			
14–17	80	70	67
18–29	48	70	65
30–39	41	74	67
40–49	31	62	57
50–59	22	55	50
60–70	15	31	29
Iskolai végzettség			
8 általános	13	29	28
szakmunkás	26	58	52
érettségi	40	80	73
felsőfokú	60	90	82
tanuló	82	77	73
Lakóhely típusa			
Budapest	43	80	73
Megyeszékhely	43	74	73
Város	39	63	59
Község	29	45	38

Az M 10. táblázat folytatása
A könyvtárak és könyvesboltok látogatottsága
a 14–70 éves népesség körében

	könyv- tárban	könyvesbolt- ban vásárolni	könyvesboltban csak nézelődni
A háztartás havi jövedelme			
60 ezer alatt	20	34	32
60–89 ezer Ft	26	46	46
90–149 ezer Ft	37	67	61
150–200 ezer Ft	45	79	72
200 ezer felett	57	88	83
nincs adat	48	73	63
Szubjektív jövedelmi helyzet			
kényelmesen megélünk a jövedelmünkben	61	84	74
kijövünk a jövedel- münkben	42	71	67
nehezen élünk meg a jövedelmünkben	31	55	49
nagyon nehezen élünk meg a jövedelmünkben	22	36	34
nincs adat	62	81	68
A lakóhely településnagysága			
2000 alatti község	32	46	39
2–20 ezer közötti község	27	44	37
10 ezer alatti város	38	49	45
10–100 ezer közötti város	39	67	64
megyeszékhely	43	74	73
Budapest	43	80	73
A 14–70 éves népesség körében összesen	37	61	56

M 11. táblázat
A különböző típusú könyvek olvasóinak aránya
a 14–70 éves népesség körében

	a könyvolvasók körében, N=2481						a teljes
	egy éven belül	2-5 éve	5-10 éve	10 évnél régebben	soha	nem tudja, választás hiány	14-70 éves népesség körében, N=3400
	olvasta						
kalandregény	36	24	13	18	8	1	26
krimi, akció, thriller, kém-történet	31	21	12	13	22	1	23
tudományos, fantasztikus	23	20	11	14	31	1	17
romantikus, szerelmi történet	34	16	10	13	26	1	25
klasszikus szép-irodalom, regények, novellák	38	19	13	18	12	1	28
kortárs szépirodalom, regények, novellák	25	16	12	16	30	1	18
drámák, színművek	13	15	12	21	38	1	10
költészet, versek	28	14	12	23	22	1	21
ifjúsági irodalom	17	12	11	44	16	1	12
életrajzok	23	16	11	21	29	1	17

Az M 11. táblázat folytatása
A különböző típusú könyvek olvasóinak aránya
a 14–70 éves népesség körében

	a könyvolvasók körében, N=2481						a teljes 14–70 éves népesség körében, N=3400
	egy éven belül	2–5 éve	5–10 éve	10 évnél régeb- ben	soha	nem tudja, vá- lasz- hiány	
	olvasta						
társadalmi-politi- kai kérdésekről szóló könyvek	13	10	7	9	61	1	10
tudományos ismeretterjesztő	31	18	10	12	28	1	23
állatokkal, növén- yekkel, termé- szettel kapcsola- tos könyvek	39	20	11	12	18	1	30
számítástechniká val kapcsolatos könyvek	23	11	4	4	58	1	17
történelmi tárgyú	34	21	11	13	21	1	25
művészettel kap- csolatos könyvek	17	15	12	11	44	1	13
ezotériával kap- csolatos könyvek	9	7	4	5	73	2	6
szakirodalom (munkájához)	37	8	6	7	41	1	28
hobbikönyvek, hasznos taná- csok, informá- ciók a mindenna- pokhoz	50	15	6	6	23	0	38
egyéb	5	1	0	1	60	33	4

M 12. táblázat
Újságolvasói típusok aránya az egyes lakossági
csoportokban

	aktív, sokoldalú olvasó	nőies magazin olvasó	férfias magazin olvasó	napilap olvasó	nem olvasnak újságot
Nem					
férfi	13	6	29	37	15
nő	9	31	6	42	13
Életkor					
14–17	8	18	27	31	16
18–29	11	19	22	35	12
30–39	12	21	19	38	10
40–49	14	20	13	40	13
50–59	11	19	10	47	13
60–70	5	15	13	43	23
Iskolai végzettség					
8 általános	3	12	12	47	27
szakmunkás	9	20	22	39	10
érettségi	14	27	15	38	7
felsőfokú	28	18	12	36	5
tanuló	11	18	26	33	12
Gazdasági aktivitás					
dolgozik	15	19	20	38	8
GYES,GYED	6	35	4	38	17
nyugdíjas	5	16	11	46	21
munkanélküli	7	16	15	43	19
tanuló	11	18	26	33	12
egyéb eltartott	5	16	11	39	29
válaszhiány		41		59	
A lakóhely típusa					
Budapest	17	18	16	37	12
Megyeszékhely	12	22	14	41	11
Város	11	21	19	38	11
Község	8	16	17	42	18

Az M 12. táblázat folytatása

	aktív, sokoldalú olvasó	nőies magazin olvasó	férfias magazin olvasó	napilap olvasó	nem olvasnak újságot

A háztartás havi jövedelme (Ft)					
60 ezer alatt	4	11	13	44	28
60–89 ezer	6	19	15	45	16
90–149 ezer	11	23	17	39	10
150–200 ezer	18	24	16	35	7
200 ezer felett	24	20	19	31	5
nincs adat	12	18	21	37	11
Szubjektív jövedelmi helyzet					
kényelmesen megélünk a jövedelmünkben	17	19	23	32	8
kijövünk a jövedelmünkben	15	21	19	37	8
nehezen élünk meg a jövedelmünkben	7	20	14	43	15
nagyon nehezen élünk meg a jövedelmünkben	6	10	12	44	28
nincs adat	11	22	20	35	13
A lakóhely településnagysága (fő)					
2000 alatti község	8	18	16	44	15
2–20 ezer község	8	14	18	40	20
10 ezer alatti város	8	15	20	40	17
10–100 ezer város	12	23	19	37	9
megyeszékhely	12	22	14	41	11
Budapest	17	18	16	37	12
A 14–70 éves népesség körében össz.	11	19	17	40	14

M 13. táblázat
Szabadidő-csoportok aránya
a 14–70 éves lakosság körében

	aktív kulturális típus	tevékeny fiatalos típus	békés otthonülő típus	lusta TV- néző típus
Lakóhely típusa				
Budapest	36	20	26	17
Megyeszékhely	31	18	29	22
Város	25	14	30	30
Község	13	14	29	44
A háztartás havi jövedelme				
60 ezer alatt	8	8	22	63
60–89 ezer Ft	12	11	32	45
90–149 ezer Ft	25	14	36	25
150–200 ezer Ft	41	17	29	13
200 ezer felett	50	20	23	6
nincs adat	29	27	24	21
Szubjektív jövedelmi helyzet				
kényelmesen megélünk a jelenlegi jövedelmünkben	52	16	25	8
kijövünk a jelenlegi jövedelmünkben	31	20	31	18
nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkben	16	13	29	43
nagyon nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkben	9	8	23	59
nincs adat	37	28	19	16

Az M 13. táblázat folytatása
Szabadidő-csoportok aránya
a 14–70 éves lakosság körében

	aktív kulturális típus	tevékeny fiatalos típus	békés otthonülő típus	lusta TV- néző típus
A lakóhely településnagysága				
2000 alatti község	15	11	30	44
2–20 ezer közötti község	12	16	28	44
10 ezer alatti város	20	11	25	43
10–100 ezer közötti város	27	16	31	26
megyeszékhely	31	18	29	22
Budapest	36	20	26	17
A lakóhely régiója				
Közép–Magyarország	32	19	26	23
Közép–Dunántúl	28	16	30	26
Nyugat–Dunántúl	21	18	32	28
Dél–Dunántúl	24	11	30	35
Észak–Magyarország	24	15	26	34
Észak–Alföld	12	12	29	46
Dél–Alföld	21	15	30	33
A 14–70 éves népesség körében összesen	24	16	29	31